

**VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

Zagreb, rujan 2023.

SADRŽAJ

I. UVOD.....	3
II. OBVEZE NADLEŽNIH TIJELA U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA.....	9
1. Policija.....	10
2. Zdravstvo	15
3. Izvaninstitucionalna pomoć i podrška osobama koje su preživjele seksualno nasilje...20	
4. Pravosudna i ostala tijela.....	23
5. Hrvatski zavod za socijalni rad.....	30
6. Odgojno - obrazovne i druge ustanove koje skrbe o djeci	34
III. POSLODAVCI, DRUGA NADLEŽNA TIJELA I PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA.....	38
IV. OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SURADNJE NADLEŽNIH TIJELA U POSTUPANJU SA ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA.....	42
V. ZAVRŠNE ODREDBE.....	44
VI. PRILOZI.....	45
Prilog 1.	45
Prilog 2.	48
Prilog 3.	50

I. UVOD

Seksualno nasilje jedan je od prevladavajućih oblika rodno uvjetovanog nasilja i predstavlja jedan od najtežih oblika pojavnosti nasilja i diskriminacije žena.

Nasilje nad ženama, uključujući i nasilje u obitelji, najteži je oblik kršenja ljudskih prava žena, koji ujedno onemogućava postizanje pune ravnopravnosti spolova i održava postojeće odnose nejednakosti. Ono pogađa između jedne petine i jedne četvrtine svih žena.¹ Prema rezultatima opsežnog istraživanja o nasilju nad ženama Agencije EU za temeljna prava (FRA), iz 2014. godine, 33% žena u EU doživjelo je fizičko i/ili seksualno nasilje, 22% žena doživjelo je nasilje od bliskog partnera, a čak 55% žena doživjelo je seksualno uznemiravanje.

Bilo koja osoba može doživjeti seksualno nasilje, bez obzira na spol i dob, no ono neproporcionalno više pogađa djevojčice, djevojke i žene. S druge strane, većina počinitelja seksualnog nasilja su muškarci.

U temelju seksualnog nasilja nalazi se neravnopravnost žena i muškaraca, negativni stavovi prema ženama, diskriminacija, seksizam i mizoginija (Mamula, 2020)². To je ključni razlog zašto je seksualno nasilje okruženo tolikom količinom predrasuda i stereotipa, od kojih je većina usmjerena na prebacivanje odgovornosti s počinitelja na žrtvu, kao i na umanjivanje značaja i posljedica preživljenog nasilja.

Seksualno nasilje je iznimno važan društveni problem, zbog dva ključna razloga: njegove rasprostranjenosti i neprepoznavanja (neprijavljivanja). Prema podacima Vijeća Europe (2003) jedno od petero djece će do 18. godine života doživjeti neki oblik seksualnog nasilja. S obzirom na sustavan porast slučajeva elektroničkog seksualnog nasilja, smatra se da je ta procjena vrlo konzervativna. U odrasloj dobi će jedna od pet žena i jedan od sedamdeset jednog muškarca doživjeti pokušaj silovanja ili silovanje tijekom života (Black i sur., 2011³; Breiding i sur.⁴, 2014; Mamula, 2006⁵). Istovremeno, seksualno nasilje se iznimno rijetko

¹ Pojašnjavajuće izvješće – *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, 2011.: <https://bit.ly/3WcPkj3>

² Mamula, M. (2023). Seksualno nasilje – definicije i osnovni oblici. U: Mamula (ur.) *Seksualno nasilje nad djecom - SNEP 2 Junior*. Ženska soba

³ Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Walters, M. L., Merrick, M. T. i Stevens, M. R. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 summary report*. National Center for Injury Prevention and Control.

⁴ Breiding, M. J., Smith, S. G., Basile, K. C., Walters, M. L., Chen, J. i Merrick, M. T. (2014). Prevalence and characteristics of sexual violence, stalking, and intimate partner violence victimization--national intimate partner and sexual violence survey, United States, 2011. *Morbidity and mortality weekly report. Surveillance summaries* (Washington, D.C. : 2002), 63(8), 1–18.

⁵ Mamula, M. (2006). *Stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj u 2005*. Ženska soba.

prijavljuje i smatra se jednim od najtežih kaznenih djela s najvećom proporcijom tamnih brojki. Većina žrtava seksualnog nasilja nikad ne prijavi preživljeno nasilje, niti neposredno, niti s odgodom. Između 55 % i 69% osoba koje su preživjele seksualno nasilje kao djeca, nije to tada povjerilo nikome (London i sur., 2008)⁶. Čak 91% žena koje su doživjele silovanje nisu to nikome rekle kada im se nasilje dogodilo, a kamoli da su ga prijavile (Kelly, 2001)⁷. Istraživanje u Hrvatskoj pokazuje da 95% žena nije prijavilo pokušaj silovanja i/ili silovanje (Mamula, 2006).

U smislu *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* (dalje: *Protokol*), seksualnim nasiljem smatra se čin moći i kontrole, iskazan na seksualan način, koji je neželjen, za koji nije dan pristanak ili nije dan slobodno i svjesno. Čin može biti vizualan, verbalan i/ili fizički, koji je osoba doživjela (tijekom ili kasnije) kao prijetnju, poniženje, povredu i/ili napad. Može, a ne mora, uključivati prijetnju, prinudu i/ili prisilu (Mamula i Popadić, 2018)⁸.

Svjetska zdravstvena organizacija (Svjetska zdravstvena organizacija, 2003)⁹ seksualno zlostavljanje djece definira kao uključivanje djeteta u seksualnu aktivnost koju ono u potpunosti ne razumije, za koju ne može dati pristanak ili za koju dijete nije razvojno pripremljeno, te koja predstavlja kršenje zakona ili društvenih tabua. Seksualno zlostavljanje djeteta može počinuti odrasla osoba ili drugo dijete (djeca), koje zbog svoje dobi ili stupnja razvoja ima odgovornost za dijete, povjerenje djeteta ili moć nad djetetom.

Seksualno nasilje uočljivo je u širokom kontinuumu ponašanja, od kojih neka uključuju fizički kontakt (npr. neželjeno dodirivanje tijela, dodirivanje intimnih dijelova tijela, prisilna penetracija), a neka se ostvaruju bez fizičkog kontakta (npr. izlaganje djece pornografskim materijalima, seksualni komentari, opaske i ponude, seksualno nasilje posredstvom suvremenih tehnologija).

⁶ London, K., Bruck, M., Wright, D. B. i Ceci, S. J. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others: Findings, methodological issues, and implications for forensic interviewers. *Memory*, 16(1), 29–47. <https://doi.org/10.1080/09658210701725732>

⁷ Kelly, L. (2001). *Routes to (in)justice: a research review on the reporting, investigation and prosecution of rape cases*. University of North London: Child and Woman Abuse Studies Unit. Dostupno na: <https://www.justiceinspectors.gov.uk/ciji/wp-content/uploads/sites/2/2014/04/Rapelitrev.pdf>

⁸ Mamula, M. (2020). Seksualno nasilje – definicije i osnovni oblici. U: Mamula (ur.) *Seksualno nasilje nad i među mladima*. Ženska soba.

⁹ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) (2004). Child Sexual Abuse: A Silent Health Emergency. Dostupno na: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/1878/AFR.RC54.15%20Rev.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Oblici seksualnog nasilja mogu se navoditi prema različitim klasifikacijama i kriterijima. Pravne klasifikacije određene su zakonskim odredbama i razlikuju se od države do države. Druga najčešća klasifikacija odnosi se na definiranje oblika za potrebe stručnjaka/inja nepravni područja (npr. zaštita mentalnog zdravlja, odgojno-obrazovni sustav), kao i za širu javnost, koja je razumljivija i sveobuhvatnija.

U okviru *Kaznenog zakona* kaznena djela seksualnog nasilja propisana su u okviru više glava (Prilog 3.). U Glavi XVI. Kaznenog zakona Kaznena djela protiv spolne slobode navedeno je pet kaznenih djela (članak 153. Silovanje, članak 154. Teška kaznena djela protiv spolne slobode, članak 155. Bludne radnje, članak 156. Spolno uznemiravanje, članak 157. Prostitucija). U Glavi XVII. propisana su Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece koja uključuju devet kaznenih djela (članak 158. Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od petnaest godina, članak 159. Spolna zlorporaba djeteta starijeg od petnaest godina, članak 160. Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina, članak 161. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, članak 162. Podvođenje djeteta, članak 163. Iskorištavanje djece za pornografiju, članak 164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave, članak 165. Upoznavanje djece s pornografijom, članak 166. Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta). Treba napomenuti da je dobna granica pristanka na spolne aktivnosti (spolni odnošaj i s njim izjednačene spolne radnje) u Republici Hrvatskoj 15. godina života.

Osim ove dvije navedene glave Kaznenog zakona, u Glavi XIV. Kaznena djela protiv privatnosti navedeno je kazneno djelo Zlorporabe snimki spolno eksplicitnog sadržaja (članak 144.a). Kazneno djelo Sakaćenje ženskih spolnih organa (članak 116.) propisano je u Glavi X. Kaznena djela protiv života i tijela, a kazneno djelo Trgovanje ljudima (članak 106.) u Glavi IX. Kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva. Iako se najčešće ne prepoznaju kao kaznena djela koja se odnose na seksualno nasilje, važno je navesti i ona kaznena djela koja se često vežu uz tu problematiku kao što su članak 169. Prisila na sklapanje braka i članak 170. Omogućavanje izvanbračnog života s djetetom, koja se nalaze u Glavi XVIII. Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece.

Druge moguće klasifikacije, koje pomažu razumijevanju oblika seksualnog nasilja, najčešće uključuju sljedeće četiri osnovne kategorije (Svjetska zdravstvena organizacija, 2002.; Agencija UN-a za zaštitu izbjeglica, 2020.)

Seksualno (spolno) uznemiravanje – odnosi se na neželjena seksualna ponašanja, koja ne uključuju nužno fizički dodir, a koja osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj i/ili izazivaju osjećaj srama. Uključuje različita ponašanja, verbalna, neverbalna i/ili fizička, u

rasponu od neželjenih seksualnih komentara, opaski o tijelu, izgledu i seksualnosti, preko neželjenih prijedloga seksualne prirode i neprikladne seksualne pažnje, do neželjenih fizičkih dodira (isključeni dodiri po intimnim dijelovima tijela).

Seksualno zlostavljanje – odnosi se na neželjena seksualna ponašanja, za koja osoba nije dala pristanak, a uključuje različite oblike seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, uključujući i ponašanja utemeljena na zlouporabi ranjivog položaja, povjerenja, razlike u moći. Primjeri takvih oblika seksualnog nasilja su dodirivanje po intimnim dijelovima tijela, upoznavanje djece s pornografijom, zlouporaba snimki spolno eksplicitnog sadržaja, prisiljavanje žrtve da gleda dok počinitelj masturbira.

Silovanje – odnosi se na vaginalnu, analnu i/ili oralnu penetraciju žrtve penisom, drugim dijelovima tijela i/ili objektima. S obzirom na počinitelja možemo razlikovati silovanje kao sastavni dio nasilja u obitelji (silovanje u braku, seksualno nasilje nad djecom), silovanje u vezama/“na spoju“, silovanje od strane nepoznate osobe, grupno silovanje, silovanje u oružanim sukobima i ratu.

Ostali oblici – odnose se na različite oblike seksualnog nasilja kao što su prisilni dječji brakovi, prisilan pobačaj i/ili prisilna trudnoća, trgovanje ženama i djevojčicama radi prisilne prostitucije i/ili pornografije, te sustavno seksualno nasilje u oružanim konfliktima. Osim navedenih oblika u seksualno nasilje se ubrajaju i tradicionalne štetne prakse (poput sakaćenja ženskih spolnih organa) i kazne za rodnu transgresiju.

Protokol je jedan od najznačajnijih koraka u osiguravanju standardizirane i učinkovite pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja prilikom prijavljivanja i procesuiranja seksualnog nasilja.

Državna tijela obuhvaćena ovim *Protokolom* dužna su odmah poduzeti mjere potrebne za osiguranje ustroja, organiziranosti, opremljenosti i dovoljnog broja specijaliziranih stručnjaka/inja koji se sukladno propisanoj nadležnosti bave problematikom seksualnog nasilja, uz osiguranje financijskih sredstava u Državnom proračunu Republike Hrvatske.

Poslodavci koji u obavljanju svoje djelatnosti organiziraju i provode aktivnosti koje podrazumijevaju redovite kontakte s djecom, dužni su,¹⁰ uz suglasnost osobe za koju se podaci traže, od Ministarstva pravosuđa i uprave zatražiti izdavanje posebnog uvjerenja o podacima iz

¹⁰ Članak 14. *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* (Narodne novine, br. 143/12, 105/15, 32/17, 53/22): „(2) Iznimno, kada se radi o zasnivanju radnog odnosa ili povjeravanju poslova čije obavljanje podrazumijeva redovite kontakte s djecom, poslodavac **mora, uz suglasnost osobe za koju se podaci traže, zatražiti izdavanje posebnog uvjerenja o podacima iz članka 13. stavka 4. ovoga Zakona.**“

kaznene evidencije, radi provjere jesu li te osobe pravomoćno osuđene za počinjenje nekog od kaznenih djela iz članka 13. stavku 4. *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*.¹¹

U cilju posebne zaštite djece i maloljetnika, *Zakonom o radu*, kao općem propisu kojim se u Republici Hrvatskoj uređuju radni odnosi, propisana je dužnost u odnosu na sve poslodavce, kako za vrijeme zasnivanja radnog odnosa, tako i za cijelo vrijeme trajanja toga odnosa, da vode računa o tome da kod osobe koja je u redovitom kontaktu s djetetom i maloljetnikom ne postoji neka od *Zakonom* propisanih zapreka³, odnosno da takvoj osobi onemogućiti kontakt s djetetom ili maloljetnikom. Poslodavac koji zapošljava maloljetnika ili provodi učenje temeljeno na radu, povremeni rad redovitog učenika prema posebnom propisu, odnosno koji je organizator aktivnosti u kojima sudjeluju djeca i maloljetnici dužan je za osobu koja je u redovitom kontaktu s djetetom i maloljetnikom pribaviti odgovarajuće uvjerenje iz kaznene evidencije koje izdaje Ministarstvo pravosuđa i uprave te uvjerenja da se ne vodi kazneni postupak koje izdaju općinski sudovi.¹²

Tijela javne vlasti, ustanove u postupcima zaštite prava i interesa djece, kao i u postupcima povjeravanja određenih poslova i zadataka u radu s djecom kojima obveza provjere prethodne osuđivanosti za određena kaznena djela proizlazi iz odredbi posebnih zakona (npr. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Zakon o socijalnoj skrbi*, *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*, *Zakon o sportu*, *Zakon o udomiteljstvu* i dr.) posebno uvjerenje mogu zatražiti bez suglasnosti osobe za koju se traže¹³ putem obrasca III.a propisanog *Pravilnikom o kaznenoj evidenciji* (Narodne novine, broj 37/2021 i 39/2021)¹⁴.

O Protokolu

U razdoblju od donošenja prethodnog *Protokola*, kojeg je Vlada Republike Hrvatske donijela na svojoj sjednici održanoj 26. srpnja 2018. godine, do danas, uslijedile su vrlo značajne izmjene kaznenog zakonodavstva koje izravno utječu na sadržaj *Protokola*. Tu, svakako, treba posebno istaknuti izmjene *Kaznenog zakona*, *Zakona o kaznenom postupku* (Prilog 3.), kao i *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*. Svakako je potrebno istaknuti kako je ovaj Protokol u potpunosti komplementaran novom *Nacionalnom planu za suzbijanje*

¹¹ Članak 13. *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* (Narodne novine, br. 143/12, 105/15, 32/17, 53/22)

¹² Članak 19.b *Zakona o radu* (Narodne novine, br. 93/14, 127/17, 89/19 i 151/22)

¹³ <https://mpu.gov.hr/posebno-uvjerenje-iz-kaznene-evidencije-koje-stranka-ne-moze-sama-za-sebe-zatraziti-posluzbenoj-duznosti-trazi-nadležno-tijelo/21497>

¹⁴ Ministarstvo pravosuđa i uprave
<https://mpu.gov.hr/obrasci-21423/21423>

seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje do 2027. godine, koji je donesen 2022. godine.

Također, izrada ovog *Protokola* definirana je i kroz obvezu provedbe mjere 3.7. Osigurati primjereno postupanje institucija u slučajevima seksualnog nasilja¹⁵, *Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2024. godine.*

Protokol je razvijen kako bi osigurao trenutnu, suosjećajnu, rodno i kulturalno osjetljivu sveobuhvatnu pomoć i potporu žrtvi od strane svih nadležnih institucija.¹⁶

Ciljevi *Protokola* su:

- 1) uvođenje standardiziranog postupka prema žrtvama seksualnog nasilja bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike. Standardizirani postupak osigurava jedinstvenu praksu svih nadležnih tijela i institucija u Republici Hrvatskoj te pružanje kvalitetne, učinkovite, prema žrtvi usmjerene pomoći i potpore;
- 2) upoznavanje svih osoba iz državnih institucija, tijela i organizacija civilnog društva koje rade na problemu seksualnog nasilja s mogućnostima, pravima i obvezama svakog od relevantnih čimbenika u procesu prijave i procesuiranja nasilja te skrbi za žrtve seksualnog nasilja;
- 3) dugoročni utjecaj na smanjenje seksualnog nasilja, očekujući povećanje vjerojatnosti njegove prijave, procesuiranja i osude počinitelja te ustanovljavanje sustavnih i učinkovitih mehanizama zaštite i pomoći žrtvama ovog kaznenog djela;
- 4) osiguravanje pravovremene i suosjećajne, prema žrtvi usmjerene skrbi, koja osigurava emocionalnu potporu i smanjuje rizik od daljnjeg razvoja traumatskih poremećaja žrtve;
- 5) uspostavljanje efikasne i operativne procedure koja će osigurati brz i koordinirani postupak zaštite žrtava seksualnog nasilja;

¹⁵ „3.7. Osigurati primjereno postupanje institucija u slučajevima seksualnog nasilja, Pokazatelji rezultata: 3.7.1. Izrađen novi Protokol o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja s ciljem učinkovitijeg postupanja institucija u slučajevima seksualnog nasilja“

¹⁶ Prvi *Protokol* o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Vlada je usvojila 2012. godine, a temeljio se na tada važećim zakonima i podzakonskim aktima, na *Preporuci Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandumu s objašnjenjima*, a sadržajno ishodište je nalazio i u obvezama propisanim *Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2011. do 2015. godine*, koju je donio Hrvatski sabor 15. srpnja 2011. godine. Budući da *Protokol* u svojim Završnim odredbama sadrži obvezu ažuriranja teksta sukladno izmjenama, odnosno dopunama propisa koji su za *Protokol* relevantni, Vlada je u rujnu 2014. godine donijela prvi takav revidirani tekst *Protokola*, a 2018. godine, nakon ratifikacije *Istanbulske konvencije* te radi obveze implementacije *Direktive o pravima žrtava*, *Protokol* je revidiran drugi put.

Iako svojim utemeljenjem, ali i sadržajem proizlazi iz prethodnih *Protokola*, ovaj *Protokol* rezultat je procesa transponiranja odredbi međunarodnih pravnih instrumenata te posljedično unaprjeđenja nacionalnih zakona u pogledu suzbijanja svih oblika nasilja nad ženama, a posebno seksualnog nasilja.

- 6) uspostavljanje neophodne suradnje među stručnjacima i stručnjakinjama iz svih sustava, radi koordiniranog djelovanja, razmjene informacija u cilju pomoći i podrške žrtvama seksualnog nasilja;
- 7) vođenje ujednačene statistike radi praćenja stanja i kretanja pojavnosti seksualnog nasilja u cilju osiguranja odgovarajućih službi i financijskih sredstava za potporu žrtvama seksualnog nasilja;
- 8) osiguravanje standardiziranog i odgovarajućeg prikupljanja dokumentacije i pohrane fizičkih dokaza posebno obučених stručnjaka/inja što će dovesti do veće vjerojatnosti identifikacije, procesuiranja i osude počinitelja seksualnog nasilja;
- 9) unaprjeđenje kvalitetne zdravstvene zaštite žrtvama seksualnog nasilja, uključujući pregled, tretman te praćenje zdravstvenog stanja žrtve;
- 10) unaprjeđenje interdisciplinarnog pristupa u pružanju pomoći žrtvi koristeći usluge institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi za žrtve seksualnog nasilja na lokalnoj i nacionalnoj razini;
- 11) osiguravanje povjerljivosti podataka u skladu s važećim propisima etičkim kodeksima i međunarodnim ugovorima kojih je Republika Hrvatska stranka, a odnose se na zaštitu privatnosti.

Protokol sadrži:

- a) obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;
- b) oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;
- c) završne odredbe kojima se propisuju postupanja u skladu s aktivnostima ovog Protokola.

II. OBVEZE NADLEŽNIH TIJELA U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

Prilikom prijave za bilo koji oblik seksualnog nasilja sva nadležna tijela dužna su osigurati adekvatnu i pravodobnu zaštitu žrtava te učinkovit progon počinitelja nasilja. Nadležna tijela koja su zakonskim ili drugim propisima ovlaštena postupati prilikom prijave na seksualno nasilje su prije svega: policija, pravosudna tijela (sud i državno odvjetništvo), Hrvatski zavod za socijalni rad (dalje: Zavod), ustanove iz sustava zdravstva, pravobraniteljske

institucije te tijela iz *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*¹⁷.

S obzirom na činjenicu da se ova vrsta nasilja može dogoditi u radnom, odgojnom, obrazovnom, školskom, sportskom ili bilo kojem drugom okruženju, kao i s obzirom na širok spektar svih pojava oblika ove vrste nasilja, sve odgojno - obrazovne ustanove, škole, sveučilišta i fakulteti, privatne i javne sportske institucije, kulturno – umjetničke institucije, svi poslodavci iz privatnog i javnog sektora dužni su svojim internim propisima propisati postupke zaprimanja prijave te procedure postupanja po prijavama za seksualno nasilje.

Ovdje je važno istaknuti kako prijava policiji/državnom odvjetništvu ne isključuje odgovornost institucije da odmah po zaprimanju prijave sama utvrdi relevantne činjenice, zaštiti žrtvu te provede disciplinski i/ili stegovni postupak protiv počinitelja zbog težih ili lakših povreda obveza iz radnog odnosa i narušavanja ugleda institucije i to neovisno o tijeku i ishodu kaznenog postupka.

Ukoliko neka institucija, ustanova i/ili poslodavac nemaju internim propisima normiran postupak prijavljivanja i kažnjavanja počinitelja za seksualno nasilje, dužni su u najkraćem mogućem roku donijeti navedene dokumente sukladno odredbama o zaštiti dostojanstva radnika/ca iz *Zakona o radu* te drugim zakonima i propisima, kao i odredbama ugovora o radu, odnosno sukladno vlastitim internim propisima (pravilnici, kolektivni ugovori, statuti i slično).

Preporuka je da se teži oblici seksualnog nasilja uvijek tretiraju kao teške povrede obveza iz radnog odnosa te da rezultiraju otkazom.

1. POLICIJA

Cilj postupanja policije u slučajevima seksualnog nasilja, osim pružanja odgovarajuće zaštite, kako bi se smanjio rizik od daljnje viktimizacije, jest učinkovito otkrivanje počinitelja i prikupljanje dokaza.

1. 1. Hitne mjere i radnje

Temeljna policija činit će samo ono što ne trpi odgodu kao što je zaštita života i zdravlja žrtve (uklanjanje neposredne opasnosti, pružanje prve pomoći i organiziranje hitne liječničke

¹⁷ *Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (Narodne novine broj 64/15 i 98/19)

<https://www.zakon.hr/z/794/Zakon-o-pravima-%C5%B8rtava-seksualnog-nasilja-za-vrijeme-oru%C5%B8ane-agresije-na-Republiku-Hrvatsku-u-Domovinskom-ratu>

pomoći), prikupljanje početnih obavijesti o događaju, osiguranje mjesta događaja, tragova i ostalo.¹⁸

Za vođenje kriminalističkog istraživanja i postupanje u slučajevima seksualnog nasilja ovlašten je policijski službenik/ca stručno osposobljen za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja, a koji djeluje na području određene policijske uprave (broj takvih službenika/ca ovisi o kategoriji policijske uprave/policijske postaje).

U slučajevima seksualnog nasilja kada su oštećena djeca, za vođenje kriminalističkog istraživanja, ovlašteni su policijski službenici/e za mladež.¹⁹

Kada god je to moguće osigurati, u slučajevima seksualnog nasilja postupat će policijski službenici/e koji su osposobljeni za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja.

Sukladno članku 43.a. *Zakona o kaznenom postupku*, prije ispitivanja žrtve, policijski službenici/e će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu potrebe žrtve za zaštitom (Prilog 2.).²⁰

Također, *Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve*²¹ u članku 3. propisuje da u svrhu pojedinačne procjene potreba žrtve mogu pribaviti potrebne podatke od

¹⁸ Postupanje policije u odnosu na žrtve kaznenih djela definirano je *Pravilnikom o načinu postupanja policijskih službenika* (Narodne novine, broj 20/2022)

¹⁹ Ovlasti policijskih službenika/ca za mladež propisana su *Zakonom o sudovima za mladež* (Narodne novine, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15 i 126/19) i *Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima* (Narodne novine, br. 76/09, 92/14 i 70/19)

²⁰ Članak 43.a *Zakona o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 126/19, 130/20, 80/22):

(1) Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela dijete, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

(2) Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

(3) U smislu stavka 2. ovoga članka, pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

(4) Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

(5) Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

(6) Ministar nadležan za poslove pravosuđa uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za unutarnje poslove donosi pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve iz stavka 1. ovoga članka.

²¹ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (Narodne novine, br. 106/2017)
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2426.html

Zavoda te drugih tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela, a posebno od Odjela za podršku žrtvama i svjedocima u županijskim sudovima u kojima su ustrojeni. Policijski službenici/e razmotrit će preporuke tijela, organizacija i ustanova, kao i preporuke organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama da je potrebno odrediti mjere zaštite žrtve ukoliko su te organizacije i ustanove već sačinile takvu preporuku na temelju rada sa žrtvom.

1.1.1. Način prikupljanja početnih saznanja od žrtve

- 1) odmah o događaju izvijestiti stručno osposobljenog policijskog službenika/cu za seksualno nasilje koji će se uključiti što ranije u provođenje izvida i preuzeti daljnje postupanje i koordinaciju;
- 2) žrtvu smjestiti u prikladnu prostoriju;
- 3) početna saznanja od žrtve prikuplja jedan policijski službenik/ca kojeg odredi nadležni rukovoditelj/ica. Početna saznanja kad god je to moguće, odnosno ukoliko isto nije povezano sa znatnom odgodom postupanja, prikuplja stručno osposobljen policijski službenik/ca za seksualno nasilje;
- 4) prikupljanju obavijesti od žrtve s invaliditetom (intelektualnim, mentalnim, osjetilnim ili tjelesnim oštećenjima) mora se pristupiti kao i prikupljanju obavijesti od žrtava bez invaliditeta, na ravnopravnoj osnovi. Za gluhe i gluhoslijepe osobe potrebno osigurati prevoditelja za gluhe ili gluhoslijepe osobe. U prikupljanju obavijesti od žrtve s invaliditetom, kao i u svim daljnjim postupcima komunikacije, osigurati da žrtva s invaliditetom razumije verbalne i svake druge upute;
- 5) u cilju zaštite žrtve potrebno joj je osigurati privatnost tijekom prikupljanja obavijesti i udaljiti ostale policijske službenike/ce iz prostora u kojemu se prikupljaju početna saznanja;
- 6) potrebno je uzeti u obzir da je žrtva upravo u prvim trenucima poslije počinjenja seksualnog nasilja u vrlo teškom psihičkom stanju te se postupa s posebnim obzirom i vodi briga o specifičnim potrebama. Žrtva iz neverbalnog ponašanja policijskog službenika/ce ne smije osjetiti nevjericu, neodobravanje, neprijateljstvo te osudu zbog onog što joj se dogodilo;
- 7) o prikupljenim obavijestima pravovremeno će obavijestiti nadležnog državnog odvjetnika/cu radi daljnje koordinacije u postupanju.

1.1.2. Policijski službenik/ca stručno osposobljeni za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja u pogledu zaštite žrtve će:

- 1) voditi i koordinirati kriminalističko istraživanje i postupanje prema žrtvi;

- 2) osigurati žurnost postupanja učinkovitom organizacijom kriminalističkog istraživanja, prije početka postupanja žrtvu na razumljiv i primjeren način upoznati s pravima koja joj po zakonu pripadaju te načinom na koji može ostvariti svoja prava. Nakon usmenog informiranja policijski službenik/ca žrtvi uručuje pisanu obavijest o pravima kao i dostupne podatke o službama za zaštitu i podršku žrtvama i besplatnom broju telefona za podršku žrtvama, neovisno o tome želi li žrtva prijaviti kazneno djelo ili ne;
- 3) objasniti joj koje će se radnje poduzeti i zbog čega su te radnje potrebne, spriječiti nepotrebno ponavljanje radnji (razodijevanje žrtve, opći tjelesni, ginekološki i drugi potrebni specijalistički pregled, fotografiranje, izuzimanje odjevnih predmeta, tragova, brisova, nespornih uzoraka, pozivanja u prostorije policije) te uputiti policijske službenike/ce i/ili istražitelje/ice koji ih provode da se ponašaju posebno obzirno i ne diskriminirajuće prema žrtvi;
- 4) ukoliko će policijski službenik/ca - istražitelj/ica po nalogu državnog odvjetnika/ce provoditi određene dokazne radnje, nastojat će se da za iste bude imenovan policijski službenik/ca za seksualno nasilje - istražitelj/ica koji je u istom predmetu već postupao prema istoj žrtvi;
- 5) u komunikaciji sa žrtvom i planiranju potrebnih radnji potrebno je poduzeti mjere koje će u najvećoj mogućoj mjeri onemogućiti dodatnu viktimizaciju višekratnim ispitivanjima i/ili stigmatizaciju žrtve u socijalnoj sredini;
- 6) obavljati detaljan obavijesni razgovor sa žrtvom te detaljno prikupiti obavijesti od žrtve sukladno pravilima struke;
- 7) upoznati žrtvu s mogućnostima dobivanja stručne pomoći radi zaštite fizičkog i psihičkog zdravlja;
- 8) upoznati žrtvu s odredbama *Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela* i obrascu za podnošenje zahtjeva;
- 9) bez nepotrebne odgode obavijestiti žrtvu na njezin zahtjev o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika, te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite;
- 10) u slučajevima seksualnog nasilja počinjenog putem komunikacijske tehnologije na štetu nepoznatih žrtava, posebice djece, nastaviti kriminalističko istraživanje u cilju identifikacije žrtava, a potom i poduzeti druge potrebne mjere i radnje;
- 11) u slučaju saznanja da se na domenskom prostoru Republike Hrvatske nalazi sadržaj koji prikazuje seksualno zlostavljanje i/ili iskorištavanje djece ili spolno eksplicitni sadržaj osobe kojim se vrijeđa privatnost osobe, policija će o tome obavijestiti CARNet (Hrvatsku akademsku i istraživačku mrežu) koji će onemogućiti pristup sadržaju.²²

²² *Pravilnik o ustrojstvu i upravljanju vršnom nacionalnom internetskom domenom*, članak 9. (Narodne novine, br. 38/10, 81/15, 5/17 i 76/22)

12) u slučaju seksualnog nasilja počinjenog na štetu djeteta u roku od dvadeset i četiri sata obavijestiti nadležni područni ured Zavoda;

13) u slučaju da je riječ o seksualnom nasilju prema djetetu od strane djelatnika u odgojno-obrazovnom sustavu obavijestiti odgovornu osobu te ustanove kako bi se poduzele mjere zaštite djece s kojom ta osoba dolazi u kontakt, uz upozorenje o tajnosti izvida. Ukoliko je utvrđena sumnja da je počinjeno seksualno nasilje prema djetetu, policija, državno odvjetništvo i sud su dužni poduzeti zakonom propisane radnje kako bi se osiguralo da počinitelj ne bi nastavio sa kažnjivim ponašanjem ili utjecao na svjedoke (sukladno članku 123. *Zakona o kaznenom postupku*).

1.1.3. Značajke prikupljanja obavijesti od žrtve

1) policijski službenik/ca stručno osposobljen za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja mora uzeti u obzir dob žrtve, fizičko i psihičko stanje žrtve, način počinjenja seksualnog nasilja, nastale posljedice i sukladno tome prilagoditi tehnike obavljanja obavijesnog razgovora (uvažavanje traumatskog iskustva žrtve, izbjegavanje predrasuda, uspostavljanje povjerenja, uporaba terminologije primjerene i razumljive žrtvi, duljina trajanja razgovora i slično);

2) prikupljanje obavijesti vezane za intimu žrtve mora se provesti s osobitom pažnjom, žrtva nije dužna odgovarati na pitanja koja se odnose na njezin strogo osobni život;

3) dopustiti žrtvi izbor da s njom obavijesni razgovor obavi policijska službenica ili policijski službenik;

4) ovisno o specifičnim potrebama žrtve, zatražiti pomoć specijaliziranog stručnjaka/kinje koji će ovisno o individualnim potrebama žrtve pružiti njoj primjerenu i podršku i na njoj razumljiv način ovisno o dobi žrtve, potrebama žrtve za individualnom podrškom ukoliko je žrtva osoba sa mentalnim, intelektualnim, osjetilnim ili tjelesnim oštećenjem, odnosno ukoliko žrtva ne poznaje hrvatski jezik i slično;

5) omogućiti da razgovoru prisustvuje osoba u koju žrtva ima povjerenja i u čijoj se nazočnosti osjeća sigurno;

6) omogućiti predstavnicima/cama organizacija civilnoga društva kontakt sa žrtvom u vezi s pružanjem potpore žrtvi ako je žrtva s tim suglasna ili to zahtijeva, ovisno o tijeku kriminalističkog istraživanja;

7) prikupljanje obavijesti od djeteta se u pravilu poduzima u prisutnosti roditelja, odnosno skrbnika, osobe kojoj je dijete povjereno na svakodnevnu skrb ili stručne osobe Zavoda, osim u slučaju postojanja sumnje da su počinitelji kažnjive radnje na štetu djeteta. Ako se

prikupljanje obavijesti od djeteta poduzima u službenim prostorijama policije, u pravilu će se prikupljati u za tu svrhu posebno opremljenim prostorijama;

8) sukladno utvrđenom odnosu na pojedinačnu potrebu žrtve za zaštitom, kao i ovisno o taktici postupanja u svakom konkretnom slučaju, sa žrtvom dogovoriti i način eventualno daljnje komunikacije.

1.2. Zaštita žrtve seksualnog nasilja

Policijski službenici/e koji provode izvide dužni su osigurati zaštitu identiteta žrtve seksualnog nasilja od samog početka kriminalističkog istraživanja. Ne smiju se javno objaviti podaci temeljem kojih bi se mogao utvrditi identitet žrtve.

Policija je dužna pružiti žrtvi potrebnu zaštitu sukladno sigurnosnoj prosudbi o postojanju ozbiljne opasnosti od ponavljanja seksualnog nasilja, ugrožavanja zdravlja i života žrtve te mogućih naknadnih utjecaja počinitelja na njen iskaz.

U slučajevima seksualnog nasilja počinjenog na štetu djeteta, policija je dužna obavijestiti nadležnu podružnicu Zavoda radi poduzimanja mjera za zaštitu djetetovih prava.

2. ZDRAVSTVO

Zdravstvena zaštita žrtava seksualnog nasilja provodi se u okvirima koje propisuje *Zakon o zdravstvenoj zaštiti*, *Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju*, *Zakon o zaštiti prava pacijenata*, *Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*²³ i drugi pravni propisi iz ovog područja.

Pregledi žrtava seksualnog nasilja obavljaju se u općim bolnicama i kliničkim zdravstvenim ustanovama - klinikama, kliničkim bolnicama i kliničkim bolničkim centrima (dalje: zdravstvena ustanova). U slučaju da žrtva dođe u ustanovu na razini primarne zdravstvene zaštite, nakon obrade i pružanja hitne medicinske pomoći, u slučaju sumnje na seksualno nasilje, liječnik/ca obavještava policiju i u koordinaciji s policijom upućuje žrtvu u zdravstvenu ustanovu. Zdravstvene ustanove obvezne su žrtvi osigurati žurnu i sveobuhvatnu zdravstvenu skrb radi očuvanja tjelesnog i psihičkog zdravlja u skladu sa suvremenim standardima i praksom, bez obzira kada je seksualno nasilje počinjeno.

²³ Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Narodne novine, br. 100/18, 125/19, 147/20, 119/22, 156/22, 33/23), Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (Narodne novine, br. 80/13, 137/13, 98/19, 33/23), Zakon o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br. 169/04, 37/08), Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14)

Zdravstvene ustanove obvezne su postupati sukladno *Protokolu* te relevantnim zakonima i drugim aktima vezanim uz zdravstvene djelatnosti radi zaštite žrtava te prikupljanja, evidentiranja i čuvanja dokaza sukladno odgovarajućim odredbama *Zakona o podacima i informacijama u zdravstvu* i *Zakona o liječništvu*.

2.1. Medicinski protokol

Žrtva seksualnog nasilja može biti upućena u zdravstvenu ustanovu od strane primarne zdravstvene zaštite, može doći sama ili uz pratnju policije i/ili osobe od povjerenja. Ako žrtva dođe bez pratnje policije, zdravstveni radnici/e obvezni su bez odgode pozvati policiju, a ako je žrtva djeteta, potrebno je obavijestiti roditelje, skrbnika/cu, odnosno osobu kojoj je povjerena skrb o djetetu, osim ako se sumnja da su oni počinitelji seksualnog nasilja u kom slučaju se poziva stručnog radnika/cu Zavoda, odnosno izvan radnog vremena dežurnog stručnog radnika Zavoda.

Liječničkom pregledu može uz pristanak žrtve prisustvovati roditelj/skrbnik/ca, predstavnik/ca Zavoda ili druga osoba od povjerenja žrtve.

Žrtvu, bez obzira na dob i spol, pregledava dežurni liječnik/ca, obavezno specijalist/kinja starije službe ili nadslužbe, sukladno medicinskim indikacijama, a poželjno je da pregled obavljaju dva specijalista/kinje.

Djecu žrtve treba pregledavati isključivo liječnik/ca specijalist/kinja pedijatar. Ako ne postoji pedijatar odgovarajućih stručnih kompetencija obzirom na medicinske indikacije, djecu žrtve treba pregledavati odgovarajući liječnik/ca specijalist/kinja.

Potrebno je utvrditi uzroke i način nastanka ozljeda te obaviti cjeloviti tjelesni pregled i profilaksu bolesti koji uključuje:

2.1.1. Informirani pristanak žrtve na cjelovit pregled i tretman

Dežurni/a liječnik/ca specijalista/kinja obavezan je objasniti žrtvi, uključujući i žrtvu lišenu poslovne sposobnosti²⁴, zašto se provodi pregled i što on sve uključuje te joj navedeno obrazloženje pružiti i u pisanom obliku, uvažavajući potrebnu prilagodbu u komunikaciji u

²⁴ „Poslovna sposobnost i mentalna sposobnost dva su različita koncepta. Poslovna sposobnost je sposobnost biti nositelj prava i obveza (pravni nositelj) i izvršavati prava i obveze (pravni aktivitet). Ona je ključni čimbenik značajnijeg sudjelovanja u društvu. Mentalna sposobnost se odnosi na vještine donošenja odluka, koje se prirodno razlikuju od osobe do osobe te i kod iste osobe mogu varirati, što ovisi o mnoštvu faktora, uključujući okolišne i društvene faktore.“ (Opći komentar br. 1 (2014.), članak 12. Jednakost pred zakonom, *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*). U skladu s navedenim, lišenje poslovne sposobnosti samo po sebi ne znači nesposobnost za davanje pristanka pa se i kod osobe lišene poslovne sposobnosti mora utvrđivati sposobnost za davanje pristanka. (prema standardu propisanom *Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, Narodne novine, br.79/14; Komentar *Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, str.64-68.)

slučaju invaliditeta žrtve. Pregled se obavlja uz pisani pristanak žrtve, a u slučaju da žrtva odbije pregled, dužna je to pisano izraziti sukladno *Pravilniku o obrascu suglasnosti te obrascu izjave o odbijanju pojedinog dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka* (Narodne novine, br. 10/08).

Pravo na suodlučivanje pacijenta koje obuhvaća pravo pacijenta na obaviještenost i pravo na prihvaćanje ili odbijanje pojedinoga dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka kao i zaštita pacijenta koji nije sposoban dati pristanak propisani su *Zakonom o zaštiti prava pacijenata* (Narodne novine, br. 169/04 i 37/08).

Ako su dežurni liječnici oba spola treba dopustiti žrtvi izbor da pregled obavi dežurni liječnik specijalista ili dežurna liječnica specijalistkinja.

2.1.2. Utvrđivanje opće anamneze i pregled

2.1.2.1. Obvezan je pregled cijelog tijela žrtve radi utvrđivanja mogućih ozljeda i uzimanje anamnestičkih podataka. Na osnovi medicinskih indikacija, žrtva se po potrebi upućuje drugom specijalistu/kinji.

2.1.2.2. Anamnestički podaci i utvrđeni fizikalni status osobe se upisuje u medicinsku dokumentaciju, koja uključuje:

- a) podatke o žrtvi seksualnog nasilja;
- b) vrijeme pregleda/vrijeme proteklo od počinjenja kaznenog djela;
- c) evidenciju ozljeda (detaljan opis, prikaz na crtežu tijela);
- d) eventualno postojanje kroničnih bolesti ili specifičnih stanja koja mogu utjecati na pregled i posljedice.

2.1.2.3. U slučaju tjelesne ozljede, liječnik/ca dužan je ispuniti obrazac – tiskanicu *Prijava ozljede/bolesti Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje* te *Prijavu* označiti brojem koji sadrži sat, datum, mjesec i godinu nastanka ozljede i pregleda. Prijavu treba voditi u medicinskoj dokumentaciji. Navedena prijava podnosi se područnom uredu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje prema prebivalištu osigurane osobe. Sukladno odredbama *Zakona o liječništvu*, liječnik je obavezan podnijeti prijavu policiji ili državnom odvjetništvu kada tijekom obavljanja liječničke djelatnosti posumnja da je tjelesna ozljeda osobe nastala nasilnim putem.

2.1.2.4. Uz osnovne podatke anamneze i pregleda, isto uključuje i prikupljanje:

- a) uzoraka pomoću pribora iz seta za uzimanje uzoraka u slučaju silovanja koji sa sobom donosi policija (set za izuzimanje bioloških tragova - uzorka krvi, kose, stidnih dlaka, brisova, noktiju, donjeg rublja (gaćica) nošenih za vrijeme počinjenja seksualnog nasilja i dr.);
- b) prema medicinskoj indikaciji uzimanje brisova za Papa test i test na trudnoću;

c) prema medicinskoj indikaciji provođenje mikrobioloških testova, uključujući i testiranje na spolno prenosive bolesti (sifilis, gonoreju, HIV, hepatitis B i C i dr.).

Biološki tragovi prikupljaju se sukladno *Zakonu o kaznenom postupku* i *Pravilniku o načinu uzimanja biološkog materijala i provođenja molekularno genetske analize*.

2.1.3. Propisivanje terapije i upute za daljnje postupke

U cilju zaštite žrtve i njezinog zdravstvenog stanja te pružanja potpore potrebno je:

- 1) prema medicinskoj indikaciji propisati terapiju i/ili ponuditi postkoitalnu kontracepciju;
- 2) obvezno dogovoriti kontrolni pregled žrtve najkasnije u roku od sedam dana, a u slučaju potrebe i ranije;
- 3) uputiti žrtvu u jedinicu za zaštitu mentalnog zdravlja, prema potrebi uz pratnju, radi pružanja potpore žrtvi i ublažavanja učinka traumatskog događaja;
- 4) upoznati žrtvu s postojanjem institucionalnih i izvaninstitucionalnih tijela za pomoć i potporu (Zavod, specijalizirane organizacije civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja i dr.);
- 5) preporučiti žrtvi da se obrati izabranom liječniku/ci na razini primarne zdravstvene zaštite zbog daljnjeg liječenja te izdavanja potrebnih recepata, uputnica i dr.;
- 6) u slučaju da se utvrdi da žrtva nema regulirano zdravstveno osiguranje, zdravstvena ustanova dužna je postupiti sukladno važećim pravnim propisima iz područja zdravstvenog osiguranja.

2.1.4. Zaštita mentalnog zdravlja žrtava seksualnog nasilja

Nužno je osigurati sustavnu zaštitu mentalnog zdravlja žrtava seksualnog nasilja, koja treba biti lako dostupna i pravovremena pomoć i potpora u sklopu djelatnosti/službi za zaštitu mentalnog zdravlja.

Takve službe imaju za cilj olakšati oporavak od posljedica seksualnog nasilja. Stručne osobe koje se nalaze u specijaliziranim službama moraju biti osposobljene za pružanje adekvatne pomoći žrtvama kako bi mogle pružiti posebno osjetljiv odgovor na potrebe žrtava.

Za osobe iz područja zaštite mentalnog zdravlja koje rade sa žrtvama seksualnog nasilja, uz obaveznu osnovnu stručnu izobrazbu nužno je trajno stručno usavršavanje o problematici seksualnog nasilja i radu sa žrtvama seksualnog nasilja, kao i o specifičnostima u radu sa žrtvama seksualnog nasilja koje su osobe s invaliditetom. Također, preporuča se i dodatno stručno usavršavanje iz seksualne terapije.

U okviru osnovne zdravstvene zaštite:

- 1) po potrebi žrtvi treba osigurati kontakt sa stručnom osobom iz jedinice za zaštitu mentalnog zdravlja koja je educirana za rad sa žrtvama seksualnog nasilja (npr. psiholog/inja, psihijatar/psihijatrica) radi pružanja potpore žrtvi te prevencije razvoja traumatskih reakcija;
- 2) žrtvu unutar jedinice za zaštitu mentalnog zdravlja treba hitno uključiti u terapijske postupke;
- 3) potrebno je pružiti žrtvi osnovne informacije o oblicima pomoći i potpore te upoznati žrtvu s postojanjem službi za pomoć i potporu (Zavod, odjeli za podršku žrtvama i svjedocima, specijalizirane organizacije civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama seksualnog nasilja i slično).

U zdravstvenim ustanovama pri jedinicama za zaštitu mentalnog zdravlja potrebno je imenovati jednu stručnu osobu koja je kontakt osoba za slučajeve seksualnog nasilja kako bi se proces osiguravanja nužne zaštite mentalnog zdravlja ubrzao i koordinirao.

2.1.5. Obveze prema drugim tijelima

Na traženje državnog odvjetništva, zdravstvene su ustanove dužne odmah dostaviti cjelokupnu dokumentaciju koja je značajna za razjašnjavanje i dokazivanje kaznenih djela, osim one koja predstavlja zakonom zaštićenu tajnu.²⁵

Žrtva ima pravo na presliku cjelovite medicinske dokumentacije pa joj se istu na njezin zahtjev treba i ustupiti sukladno *Zakonu o zaštiti prava pacijenata*.

2.2. Odgovornost zdravstvenih ustanova

Zdravstvene ustanove dužne su:

- 1) osigurati osposobljeno i kvalificirano osoblje za provođenje pregleda u slučaju seksualnog nasilja 24 sata dnevno;
- 2) osigurati kontinuiranu izobrazbu stručnog osoblja iz područja seksualnog nasilja;
- 3) odrediti osobu/e koja/e koordinira/ju zaštitu i pomoć žrtvama seksualnog nasilja;
- 4) osigurati dostupnost profilakse za spolno prenosive bolesti i trudnoću sukladno medicinskoj indikaciji i utvrđenoj proceduri u okviru zdravstvenog sustava;
- 5) u slučaju seksualnog nasilja omogućiti policijskim službenicima neometano provođenje kriminalističkog istraživanja tijekom ili po dovršetku provođenja tjelesnog pregleda u cilju izbjegavanja nepotrebnog ponavljanja radnji (razodijevanje žrtve, fotografiranje ozljeda radi fiksiranja dokaza, izuzimanje odjevnih predmeta, tragova, briseva, nespornih uzoraka, pozivanja u prostorije policije i dr.). Radi učinkovite organizacije provođenja radnji,

²⁵ Zakon o kaznenom postupku, članak 206.g stavak 2.

postupanjem će koordinirati osposobljeni policijski službenik/ca za seksualno nasilje, državni/a odvjetnik/ca i dežurni/a liječnik/ca specijalist/kinja. Žrtva mora dati pisani pristanak nakon prethodnog objašnjenja svrhe postupaka. U slučaju da žrtva iz objektivnih razloga ne može dati svoj pristanak, primjenjuju se odredbe *Zakona o kaznenom postupku*.

3. IZVANINSTITUCIONALNA POMOĆ I PODRŠKA OSOBAMA KOJE SU PREŽIVJELE SEKSUALNO NASILJE

Za sve osobe koje prežive seksualno nasilje iznimno je važna pravovremena, lako dostupna i stručna pomoć i podrška. Ona je u Hrvatskoj dostupna u okviru nadležnih institucija, kao i od strane organizacija civilnog društva tzv. izvaninstitucionalna pomoć i podrška.

Izvaninstitucionalna pomoć i podrška žrtvama seksualnog nasilja uključuje mjere pružanja pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja sukladno međunarodnim dokumentima i zakonskim propisima²⁶. Sve usluge u okviru izvaninstitucionalne pomoći i podrške za osobe

²⁶ *Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* u više članaka navodi smjernice i obveze države za uspostavu sustava podrške žrtvama seksualnog nasilja, uključujući i djecu žrtve seksualnog nasilja (članak 18., članak 19., članak 20., članak 22. i članak 25.). Prilikom poduzimanja potrebnih mjera obveza je postupanja u skladu s razumijevanjem rodno utemeljenog nasilja i usredotočenost na ljudska prava i sigurnost žrtava. Pružanje usluga ne smije ovisiti o spremnosti žrtve da prijavi seksualno nasilje i/ili svjedoči protiv počinitelja. Članak 25. *Istambulske konvencije* posebno upućuje na obvezu države da osigura osnivanje dovoljnog broja odgovarajućih, lako dostupnih specijaliziranih službi za žrtve seksualnog nasilja.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom naglašava kako su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te je država dužna poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda (čl.6. *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*). Posebnu pažnju posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom od nasilja, zlostavljanja i izrabljivanja te nalaže državi poduzimanje prikladnih zakonodavnih, upravnih, socijalnih, obrazovnih i drugih mjera radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol. Države članice su dužne poduzeti sve primjerene mjere radi sprečavanja svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, osiguravajući osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima i njegovateljima, među ostalim, odgovarajuće oblike pomoći i potpore koji uvažavaju njihovu spol i dob, uključujući i osiguravanje informacija i edukacije o tome kako izbjeći, prepoznati i izvijestiti o slučajevima izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja. Države trebaju osigurati da službe zaštite budu senzibilizirane s obzirom na dob, spol i invaliditet (čl.16. *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*).

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PU u članku 8. govori o pravu na pristup službama za potporu žrtvama, a u članku 9. o potporama koje pružaju službe za potporu žrtvama. *Direktiva* stavlja naglasak na specijalizirane službe za podršku žrtvama koje osiguravaju ciljanu i integriranu potporu za žrtve određenih kaznenih djela, poput žrtava seksualnog nasilja, uključujući potporu i savjetovanje nakon traume.

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzerote konvencija) obvezuje državu da osigura pomoć djeci žrtvama, kratkoročno i dugoročno, u njihovom fizičkom i psihosocijalnom oporavku. U tu svrhu će poduzeti mjere za suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnoga društva uključenima u pomoć žrtvama.

Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP u čl. 19. obvezuje državu da djetetu žrtvi osigura pomoć i potporu prije kaznenog postupka, za vrijeme tog postupka i odgovarajuće vrijeme nakon zaključivanja toga postupka, kako bi im se omogućilo ostvarivanje prava iz Direktive. Pomoć i potpora djetetu žrtvi ne smije biti uvjetovana spremnošću na suradnju u kaznenoj istrazi, prilikom progona ili sudskog postupka. Nakon ocjene posebnih okolnosti svakog pojedinog slučaja djeteta žrtve, treba se

koje su preživjele seksualno nasilje trebaju biti besplatne, lako dostupne, anonimne i osigurane neovisno o tome je li seksualno nasilje prijavljeno. Ukoliko se vodio kazneni postupak, usluge su dostupne tijekom kao i po završetku kaznenog postupka, dokle god postoji potreba za podrškom, neovisno o vrsti sudske odluke koja je donesena.

U Republici Hrvatskoj uspostavljen je mješoviti sustav podrške žrtvama svih kaznenih djela, uključujući i žrtve seksualnog nasilja. Sustav podrške žrtvama kaznenih djela obuhvaća opće službe (za žrtve svih kaznenih djela) i specijalizirane službe (za određenu vrstu kaznenih djela ili kategoriju žrtava).

Za žrtve seksualnog nasilja u Republici Hrvatskoj kao specijalizirana služba djeluje Ženska soba - Centar za žrtve seksualnog nasilja (dalje: Centar). U okviru Centra multidisciplinarni tim stručnjakinja pruža besplatnu, pravovremenu i lako dostupnu pomoć i podršku osobama koje su preživjele seksualno nasilje i njima bliskim osobama. U Centru je direktan rad s osobama koje su preživjele seksualno nasilje utemeljen na kombinaciji tri ključna pristupa – razumijevanje rodne perspektive seksualnog nasilja, pristup usmjeren na žrtvu i pristup utemeljen na razumijevanju utjecaja traume. Usluge su dostupne djeci od 15. do 18. godine i svim punoljetnim osobama:

- ✓ psihološko savjetovanje (krizno, dugotrajno),
- ✓ psihoterapijski rad u proradi traumatskog iskustva,
- ✓ pravno savjetovanje uključujući i informiranje o pravima u okviru kaznenog postupka,
- ✓ informiranje o dostupnim uslugama u sustavu zdravstva,
- ✓ podrška u postupku prijave seksualnog nasilja,
- ✓ priprema za sudski postupak,
- ✓ pratnja tijekom sudskog postupka na sve nadležne institucije u svojstvu osobe od povjerenja (pratnja u policiju, bolnicu, državno odvjetništvo, sud, Zavod),
- ✓ dostavljanje potrebnih podataka o žrtvi na zahtjev tijela koja provode pojedinačnu procjenu (policijskih službenika, državnih odvjetnika i sudaca), uz suglasnost žrtve,
- ✓ informiranje i savjetovanje za žrtvi bliske osobe,
- ✓ razvoj i tisak različitih edukacijskih i informativnih materijala namijenjenih osobama koje su preživjele seksualno nasilje.

osigurati usvajanje posebnih mjera za pomoć i potporu djeci žrtvama u ostvarivanju njihovih prava iz ove Direktive, vodeći računa o stajalištima, potrebama i interesima djeteta.

Člankom 43. Zakona o kaznenom postupku propisano je da žrtve imaju pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela, te pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela.

Osim u okviru rada Ženske sobe (Centra), usluge osobama koje su preživjele seksualno nasilje dostupne su u okviru rada drugih organizacija civilnoga društva, koje imaju dugogodišnje iskustvo i specijalizaciju radu sa ženama i djecom koja su preživjela nasilje u obitelji, uključujući i seksualno nasilje, kao i organizacije koje su specijalizirane za rad sa djecom koja su preživjela nasilje, kao što su, na primjer, SOS Rijeka - centar za nasilje i ljudska prava, Autonomna ženska kuća Zagreb, Centar za žene žrtve rata - ROSA, Domine, B.a.b.e., Ambidekster klub, Centar za nestalu i zlostavljenu djecu, Dječji dom "Tić", Rijeka, Hrabri telefon, Djeca prva i mnoge druge.

Opće službe za podršku uključuju, osim institucionalnog djela (Službe za podršku žrtvama i svjedocima pri Ministarstvu pravosuđa i uprave kao koordinacijskog tijela sustava podrške i odjela za podršku žrtvama i svjedocima pri sedam županijskih sudova, o čemu se detaljnije govori u poglavlju 4. Pravosudna i ostala tijela) i izvaninstitucionalni dio sustava za podršku žrtvama.

Većina općih službi za podršku djeluju u okviru Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela (dalje u tekstu: Mreža podrške i suradnje) koju sačinjava 11 organizacija civilnoga društva koje pružaju pomoć i podršku na području 17 županija (www.mrezapodrskeisuradnje.com) za žrtve svih kaznenih djela, uključujući i žrtve seksualnog nasilja. Dostupne usluge u okviru rada Mreže podrške i suradnje su:

- ✓ emocionalna i praktična podrška, tehničke i praktične informacije te informacije o pravima žrtava,
- ✓ usluge pravnog i psihološkog savjetovanja,
- ✓ pratnja na sud,
- ✓ pratnja na policiju, državno odvjetništvo i/ili područni ured Zavoda.

U Republici Hrvatskoj ustrojena je i linija Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja (dalje u tekstu: Nacionalni pozivni centar) 116 006. Djelokrug Nacionalnog pozivnog centra obuhvaća:

- ✓ informiranje o žrtava i svjedoka kaznenih djela i prekršaja o njihovim pravima,
- ✓ pružanje emocionalne podrške,
- ✓ upućivanje na relevantne organizacije civilnoga društva i institucije,
- ✓ pružanje različitih praktičnih informacija,
- ✓ pomoć pri ispunjavanju obrasca zahtjeva novčane naknade.

Linija Nacionalnog pozivnog centra također je i linija za pomoć i podršku žrtvama rodno uvjetovanog nasilja. Pozivi su besplatni i anonimni, a pozivateljicama i pozivateljima iz

područja cijele Republike Hrvatske dostupni su na hrvatskom i engleskom jeziku. Radno vrijeme linije je 24 sata na dan svakim danom, uključujući vikende, praznike i blagdane.

4. PRAVOSUDNA I OSTALA TIJELA

Jedna od uloga pravosudnih tijela je učinkovito korištenje svih zakonskih mogućnosti propisanih važećim propisima Republike Hrvatske radi zaštite žrtava seksualnog nasilja te omogućavanje sudske zaštite njihovih prava. Pravosudna tijela (sudovi i državno odvjetništvo) dužna su poštovati prava žrtve u svim stadijima postupka, postupati s posebnim obzirom prema žrtvi seksualnog nasilja te je upoznati s njenim pravima u postupku te voditi računa da se djeca žrtve smatraju posebno osjetljivim žrtvama. Postupak se mora provesti bez odugovlačenja, a u predmetima kaznenopravne zaštite djece, maloljetnika i mlađih punoljetnika sukladno odredbama *Zakona o sudovima za mladež*, propisana je hitnost u postupanju te postupanje specijaliziranih državnih odvjetnika za mladež i istražitelja za mladež.

4.1. Lišenje slobode počinitelja u kaznenom postupku:

Po prijavi seksualnog nasilja državni odvjetnik može osobi za koju postoji osnova sumnje da je počinila seksualno nasilje odrediti pritvor koji može trajati najdulje 36 sati za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine, odnosno 48 sati za teža kaznena djela. Sudac istrage može na prijedlog državnog odvjetnika produljiti pritvor za daljnjih 36 sati, ako je to nužno radi prikupljanja dokaza o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža.

Nakon ispitivanja uhićenika sud može na prijedlog državnog odvjetnika u roku od 12 sati odrediti istražni zatvor. Istražni zatvor može trajati najdulje mjesec dana od dana lišenja slobode, a iz opravdanih razloga na prijedlog državnog odvjetnika/ce sudac/sutkinja istrage može produljiti istražni zatvor prvi puta za još najviše 2 mjeseca, a zatim za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda, ili kad je to propisano posebnim zakonom, za još najviše 3 mjeseca. Nakon podnošenja optužnice istražni zatvor može trajati do pravomoćnosti presude.

Radi zaštite žrtve državni odvjetnik/ca, sudac/sutkinja istrage i sud mogu odrediti mjere opreza koje se mogu primjenjivati i nakon što su prema okrivljeniku protekli najdulji rokovi istražnog zatvora. Primjena mjera opreza uvjetovana je postojanjem istražnozatvorskih razloga (opasnost od bijega, uništenje dokaza, utjecaj na svjedoke, ometanje kaznenog postupka, opasnost od ponavljanja kaznenog djela ili njegovog dovršenja, teške okolnosti počinjenja kaznenog djela, osiguranja neometanog tijeka kaznenog postupka kod kaznenih djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora).

Za zaštitu žrtve pravosudna tijela mogu izreći: zabranu posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabranu približavanja određenoj osobi, zabranu uspostavljanja ili održanje veze s određenom osobom, zabranu obavljanja određene poslovne aktivnosti (profesionalne djelatnosti), zabranu uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe, udaljenje iz doma, zabranu pristupa internetu, zabranu napuštanja boravišta, obvezu redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu, privremeno oduzimanje putne i druge isprave za prijelaz državne granice i privremeno oduzimanje dozvole za upravljanje motornim vozilom.

4.2. Postupanje državnog odvjetnika u zaštiti prava žrtava:

1. žurno pristupiti pažljivoj obradi kazneno/prekršajnog predmeta i korištenju zakonskih mogućnosti za zaštitu žrtve i drugih članova obitelji;
2. žrtvu na razumljiv i žrtvi prilagođen način upoznati s njezinim pravima u kaznenom i prekršajnom postupku, uvjeriti se da je žrtva obavijest razumjela, te upozoriti koja prava može ostvariti samo na vlastiti zahtjev;
3. upoznati žrtvu kaznenog djela o mogućnosti ostvarenja prava na novčanu naknadu temeljem *Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela*, o tijelu kojem se može obratiti radi ostvarivanja tog prava te dati potrebne obrasce za podnošenje zahtjeva;
4. uputiti žrtvu na organizacije, tijela i ustanove za psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu;
5. provesti pojedinačnu procjenu žrtve (Prilog 2.). U tu svrhu prema potrebi pribaviti potrebne podatke od Zavoda, drugih tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela, a posebno od odjela za podršku žrtvama i svjedocima; razmotriti zaključak prethodno provedene pojedinačne procjene potreba žrtve te preporuke tijela, organizacija i ustanova, kao i organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama o potrebi određivanja mjera zaštite žrtve;
6. ispuniti obrazac o provedenom postupku pojedinačne procjene žrtve te sukladno zaključku primijeniti ili predložiti sucu istrage posebne mjere zaštite (mjere opreza, mjere istražnog zatvora, zaštita tajnosti podataka, isključenje javnosti, poseban način ispitivanja);
7. upoznati žrtvu da prije ispitivanja može razgovarati s besplatnim savjetnikom, da ima pravo na opunomoćenika/cu na teret proračunskih sredstava, pravo na pratnju osobe od povjerenja, na pravo da je ispituje osoba istog spola, da može uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve te na njezin zahtjev provesti poseban način ispitivanja (ispitivanje u svom stanu ili prostoru u kojem borave, ispitivanje putem video-linka) sukladno članku 292. *Zakona o kaznenom postupku*;

8. kad je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti. U postupanju prema djetetu postupati posebno obzirno, vodeći računa o dobi, ličnosti i drugim okolnostima kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Najkasnije u roku od tri dana od upisa kaznene prijave sucu istrage za mladež staviti prijedlog za održavanje dokaznog ročišta radi ispitivanja djeteta svjedoka;

9. državni odvjetnik/ca dužan/na je voditi brigu o zaštiti najboljeg interesa djeteta te od tijela nadležnog za socijalnu skrb zatražiti da se djetetu imenuje poseban skrbnik/ca. Ako ocijeni da su djetetovi interesi u suprotnosti s interesima njegovih roditelja ili skrbnika te kad utvrdi da roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava, dužan je zatražiti da Zavod poduzme daljnje radnje za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta;

10. državni odvjetnik/ca će o činjenicama i okolnostima koje su pridonijele ili pogodovala izvršenju kaznenog djela obavijestiti nadležno tijelo socijalne skrbi radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djeteta;

11. ukoliko postoji sumnja da je seksualno nasilje prema djetetu počinjeno u odgojno-obrazovnoj ustanovi, predškolskoj ustanovi, sportskom klubu, ustanovi socijalne skrbi i dr. mjestima u kojima osoba za koju se sumnja da je počinila seksualno nasilje prema djetetu dolazi u kontakt s djecom državni odvjetnik/ca će, ako procijeni da je to potrebno radi zaštite djece izreći mjeru opreza zabrane obavljanja poslovne aktivnosti (profesionalne djelatnosti), o čemu će obavijestiti odgovornu osobu odgojno – obrazovne ustanove, predškolske ustanove, sportskog kluba, ustanove socijalne skrbi, odnosno druge pravne osobe u kojoj postoji sumnja da je seksualno nasilje prema djetetu počinjeno;

12. državni odvjetnik/ca dužan je voditi računa o pravu žrtve na tajnost osobnih podataka;

13. obavijestiti žrtvu seksualnog nasilja, na njezin zahtjev, o poduzetim radnjama povodom prijave i ishodu postupka;

14. ako nakon završene istrage nadležni državni odvjetnik/ca rješenjem obustavi istragu, o tome će uz pouku da može poduzeti ili nastaviti kazneni progon obavijestiti žrtvu. Također, dostavit će joj i naputak koje radnje može poduzeti radi ostvarivanja svog prava da poduzme ili nastavi progon, te joj u tu svrhu omogućiti uvid u spis.

4.3. Postupanje suca istrage i suda pred kojim se vodi kazneni postupak:

1. ispitivanje svjedoka kao žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode ili ako je kazneno djelo počinjeno u obitelji žrtve u odnosu na koju su utvrđene posebne mjere zaštite može se, ako to zahtijeva stanje žrtve, provesti ispitivanjem žrtve u svojem stanu ili drugom prostoru u kojemu

borave na način da stranke mogu postavljati pitanja bez prisutnosti u prostoriji gdje se svjedok/inja nalazi, a prema potrebi će se ispitivanje snimiti putem audio-video uređaja. Takav svjedok/inja može se samo iznimno ponovno ispitati, ako to sud ocijeni potrebnim;

2. ispitivanje djeteta provodi isključivo sudac/sutkinja istrage koji poziv djetetu kao svjedoku upućuje preko njegovih roditelja. U pozivu je potrebno navesti telefonski kontakt stručnog suradnika/ce suda koji će djetetu pružiti pomoć i podršku. Dijete žrtvu seksualnog nasilja mlađe od šesnaest godina sudac/sutkinja istrage ispituje, bez prisutnosti suca/sutkinje i stranaka u prostoriji gdje se nalazi dijete putem audio-video uređaja uz pomoć stručne osobe i u prisutnosti osobe u koju dijete ima povjerenja odnosno roditelja ili skrbnika/ce ako to nije protivno interesima postupka ili djeteta. Na isti način može se ispitati i dijete starije od 16 godina. Dijete se može, umjesto na sudu, ispitati u svom stanu ili drugom posebno opremljenom prostoru. Ispitivanje se mora provesti obzirno da ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta. Dijete se može samo iznimno ponovno ispitati na isti način. Na dijete se ne primjenjuju odredbe o prisilnom dovođenju, novčanom i zatvorskom kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja;

3. sud je dužan izvršiti pojedinačnu procjenu žrtve (Prilog 2.) i u tu svrhu prema potrebi pribaviti potrebne podatke od Zavoda, drugih tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela, a posebno od odjela za podršku žrtvama i svjedocima, kao i razmotriti zaključak prethodno provedene pojedinačne procjene potreba žrtve te preporuke tijela, organizacija i ustanova i organizacija civilnoga društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama o potrebi određivanja mjera zaštite žrtve. Sud je dužan odrediti mjere zaštite žrtve (mjere opreza, mjere istražnog zatvora, zaštita tajnosti podataka, isključenje javnosti, poseban način ispitivanja, zaštitu žrtve pri dolasku na sud i unutar suda), a broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru, pogotovo ako se radi o žrtvi s invaliditetom. Državni odvjetnik/ca može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu

4. sud je dužan, već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje, obavijestiti žrtvu na njoj razumljiv način o pravima iz članka 43. i 44. *Zakona o kaznenom postupku*, o pravima koja ima kao oštećenik/ca te će prema žrtvi postupati obzirno i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumjela.

5. sud će žrtvu na njezin zahtjev obavijestiti o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak;

6. sud će u postupku zaštititi žrtvu od zastrašivanja i odmazde, postupati obzirno prilikom provođenja radnji u postupku, zaštititi dostojanstvo posebice tijekom ispitivanja žrtve kao

svjedoka, omogućiti pravo na pratnju osobe od povjerenja²⁷ pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje;

7. sud će u postupku tijekom provođenja dokaznih radnji upozoriti da žrtva može uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve;

8. na osnovu pojedinačne procjene potreba žrtve i/ili zahtjeva žrtve, sud će odlučiti o načinu ispitivanja (putem audio-video uređaja²⁸). Sud tijekom postupka može isključiti javnosti s rasprave, te je dužan posebno voditi računa o tajnosti osobnih podataka;

9. u slučajevima pokretanja sudskog, kaznenog ili prekršajnog postupka u kojem se kao žrtva pojavljuje dijete, nadležni sud dužan je, bez odgode, o tome obavijestiti Zavod radi poduzimanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta;

10. ukoliko se kazneni postupak za seksualno nasilje prema djetetu vodi protiv osobe zaposlene ili angažirane u odgojno-obrazovnoj ustanovi, sportskom klubu, ustanovi socijalne skrbi i drugim mjestima u kojima osoba za koju se sumnja da je počinila seksualno nasilje prema djetetu dolazi u kontakt s djecom, sud će o pravomoćnosti optužnice obavijestiti, sukladno odredbi članka 354. *Zakona o kaznenom postupku*²⁹ te ako procijeni da je to potrebno radi zaštite djece, na prijedlog državnog odvjetnika, izreći mjeru opreza zabrane obavljanja poslovne aktivnosti (profesionalne djelatnosti);

11. djetetu žrtvi kaznenog djela sud će osigurati pomoć i podršku koju će pružiti stručni suradnik/ca suda kroz pripremu djeteta za ispitivanje, davanje stručnog mišljenja o djetetovoj spremnosti i sposobnosti za ispitivanje, načinu ispitivanja i sudjelovanju u ispitivanju;

²⁷ *Zakon o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 126/19, 130/20, 80/22) čl. 202. st. 38.: „Osoba od povjerenja je zakonski zastupnik ili druga poslovno sposobna osoba po izboru ovlaštenika prava na pratnju, osim ako je predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka.“

²⁸ *Zakon o kaznenom postupku* - čl. 44. st. 4. točka 5.: „(4) Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo: 5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja,“

- čl. 292. st. 1. i 2.: „(1) Ako drukčije nije propisano posebnim zakonom, ispitivanje djeteta koje nije navršilo četrnaest godina kao svjedoka provodi sudac istrage. Ispitivanje će se provesti bez prisutnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi putem audio-video uređaja kojima rukuje stručni pomoćnik. Ispitivanje se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, a osim kad to nije protivno interesima postupka ili djeteta, ispitivanju prisustvuje roditelj ili skrbnik. Stranke mogu postavljati pitanja djetetu – svjedoku prema odobrenju suca istrage putem stručne osobe. Ispitivanje će se snimiti uređajem za audio-video snimanje, a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Dijete se može samo iznimno ponovno ispitati, i to na isti način. (2) Ako drukčije nije propisano posebnim zakonom, ispitivanje djeteta s navršenih četrnaest, a nenavršenih osamnaest godina kao svjedoka provodi sudac istrage. Pri ispitivanju djeteta osobito ako je oštećeno kaznenim djelom, postupit će se obzirno da ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta. Prema okolnostima, posebno vodeći računa o zaštiti djeteta, ispitivanje se može provesti na način propisan u stavku 1. ovog članka.“

²⁹ *Zakon o kaznenom postupku* – čl. 354. st. 2.: „(2) Rješenje o potvrđivanju optužnice dostavlja se strankama, branitelju i oštećeniku, a optužnica s tim rješenjem i spisima sudskoj pisarnici.“

12. sud će po službenoj dužnosti odrasloj žrtvi kaznenog djela i djetetu žrtvi postaviti opunomoćenika/cu ako utvrdi da je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta;
13. putem stručnog suradnika/ce na sudu osigurati će se davanje roditeljima ili skrbnicima djece osnovnih informacija o tijeku kaznenog postupka protiv odraslih počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom.

4.4. Sustav podrške žrtvama i svjedocima

Sustav podrške žrtvama i svjedocima radom Službe za podršku žrtvama i svjedocima Ministarstva pravosuđa i uprave i odjela za podršku žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima dostupan je žrtvi ili svjedoku tijekom kaznenog ili prekršajnog postupka i nakon njega sa svrhom osigurava informacija, podrške i pomoći kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija i dodatna traumatizacija, a ujedno radi osnaživanja, rehabilitacije i uspostave narušenih prava.

4.4.1. Služba za podršku žrtvama i svjedocima:

1. osigurava podršku i informacije žrtvama i svjedocima pozvanim radi svjedočenja na sudove putem međunarodne pravne pomoći;
2. na zahtjev žrtve kaznenog djela i prekršaja, odnosno njezine obitelji, daje informacije o svakom samostalnom izlasku ili bijegu zatvorenika. U slučaju kada su žrtve djeca, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi, osobe lišene poslovne sposobnosti navedene informacije žrtvama se prema potrebi mogu dostaviti u suradnji sa Zavodom;
3. izrađuje izvješća o stavu žrtve ili obitelji žrtve (ako je žrtva preminula), prema počinjenom kaznenom djelu i mogućnosti korištenja pogodnosti izlaska te o prekidu izdržavanja kazne zatvora;
4. upućuje žrtve na mogućnost ostvarivanja prava na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela;
5. u slučaju seksualnog nasilja kada procijeni da je potrebna koordinirana dodatna pomoć i podrška žrtvi, obavještava voditelja/icu nadležnog županijskog tima za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, kao i druge nadležne službe.
6. prema potrebi upućuje žrtve na specijalizirane organizacije civilnog društva, i druge institucije koje pružaju psihosocijalnu i pravnu pomoć;

U okviru sustava podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela kao opće službe djeluju odjeli za podršku žrtvama i svjedocima na sedam županijskih sudova (Zagreb, Osijek, Vukovar, Sisak, Rijeka, Split, Zadar) i Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela (mreža 11 organizacija civilnoga društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama na području 17

županija). Osim navedenih općih službi, postoje i specijalizirane organizacije za pružanje specijaliziranih usluga žrtvama seksualnog nasilja. Više o radu Mreže podrške i specijaliziranih organizacija vidjeti u poglavlju 3. Izvaninstitucionalna pomoć i potpora osobama koje su preživjele seksualno nasilje.

4.4.2. Odjel za podršku žrtvama i svjedocima:

1. pruža emocionalnu podršku i opće procesne informacije o pravima žrtava i svjedoka u prethodnom, kaznenom i prekršajnom postupku u skladu s odredbama posebnih propisa, i to u neposrednom kontaktu, u prostorijama suda, telefonom, pisanim putem ili putem elektroničke pošte;
2. pruža pomoć u snalaženju u zgradi suda, upućuje na specijalizirane službe ovisno o potrebama žrtava, svjedoka i osoba u njihovoj pratnji (članova obitelji, skrbnika);
3. dostavlja potrebne podatke o žrtvi na zahtjev tijela koje provode pojedinačnu procjenu (policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/sutkinja);
4. dostavlja preporuke tijelima nadležnim za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtve ukoliko su takve preporuke izrađene na temelju kontakta sa žrtvom.

4.4.3. Probacijska služba

Probacijski poslovi obavljaju se radi zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela. Premda probacijskoj službi nije u nadležnosti neposredan rad i postupanje sa žrtvama kaznenih djela, uključujući i žrtve seksualnog nasilja, ona posredno doprinosi zaštiti žrtve, odnosno potencijalnih žrtava kroz tretmanske intervencije prema počinitelju usmjerene na smanjivanje vjerojatnosti ponavljanja kaznenog djela te nadzor počinitelja. Postupanje probacijske službe u radu s počiniteljima kaznenih djela koja uključuju seksualno nasilje ovisi o vrsti sankcije/obveze/mjere koja je počinitelju izrečena sudskom odlukom.

Probacijska služba:

1. će u postupcima zaštitnog nadzora prema osobi uključenoj u probaciju zbog kaznenog djela seksualnog nasilja utvrditi kriminogene rizike i tretmanske potrebe;
2. izrađuje Pojedinačni program postupanja i definira način provođenja probacijskog nadzora pri čemu se naglasak stavlja na provođenje korektivnih i preventivnih mjera usmjerenih na smanjivanje vjerojatnosti daljnjeg nasilničkog ponašanja osobe uključene u probaciju;

3. redovito prati realizaciju ciljeva iz Programa te redovito izvještava nadležno tijelo o tijeku provođenja probacijskog nadzora, a naročito u slučaju saznanja o kršenju izrečene kaznenopravne sankcije ili saznanja o ponovnom počinjenju kaznenog djela;
4. bez odgode izvještava nadležno tijelo o neizvršavanju sigurnosnih mjera i posebnih obveza;
5. u slučaju saznanja o postojanju akutnog incidenta i ugroženosti žrtve upućuje žrtvu da incident prijavi nadležnoj policijskoj postaji te istovremeno obavještava nadležnu policijsku postaju (usmeno putem telefona, a ako je potrebno popratno i pismeno putem dopisa);
6. u okviru izvršavanja rada za opće dobro, pri odabiru pravne osobe u kojoj će počinitelj izvršavati svoju sankciju, između ostalog voditi računa i o vrsti predmetnog kaznenog djela i prethodnim kažnjavanjima te poduzeti mjere kako bi se spriječilo da počinitelj osuđen za seksualno nasilje u izvršavanju rada za opće dobro dođe u kontakt s djecom ili drugim ranjivim skupinama.

5. HRVATSKI ZAVOD ZA SOCIJALNI RAD

Zavod je dužan poduzeti odgovarajuće radnje i postupke radi pružanja zaštite i podrške žrtvi seksualnog nasilja, sukladno ovlastima i propisima Republike Hrvatske. U postupanju sa žrtvom seksualnog nasilja stručni radnici Zavoda dužni su postupati s osobitim senzibilitetom i osigurati tajnost i zaštitu osobnih podataka žrtve.

Postupak radi odlučivanja o potrebi poduzimanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta provodi stručni tim Zavoda.

5.1. Opća pravila postupanja

Kada stručni radnik/ca Zavoda dobije informaciju o sumnji na seksualno nasilje (pisanim putem, usmenom dojavom, u postupku koji se vodi pred Zavodom, u pripravnosti stručnog radnika/ce ili bilo kojim drugim putem), dužan je postupiti na sljedeći način:

1. osigurati prikladan prostor za rad s žrtvom;
2. odmah po saznanju u rad sa žrtvom uključiti nadležni stručni tim Zavoda;
3. odmah po saznanju žurno i bez odgode prijaviti policiji bez obzira je li to već učinilo drugo tijelo te dostaviti sve zaprimljene obavijesti o slučaju. O dojavi i saznanju potrebno je sastaviti službenu bilješku u koju će se unijeti podaci o žrtvi, osobi koja je počinila nasilje i počinjenom nasilju;

4. u koordinaciji s policijom uspostaviti što žurniji kontakt s žrtvom i poduzeti hitne i neodgodive mjere za zaustavljanje seksualnog nasilja i zaštitu sigurnosti žrtve neovisno o njenom prebivalištu/boravištu;
5. obavezno ponuditi i prema potrebi osigurati žrtvi siguran smještaj, a u neodgodivim slučajevima, radi otklanjanja neposredne opasnosti za život, zdravlje ili sigurnost žrtve, donijeti usmeno rješenje o priznavanju prava na uslugu smještaja i osigurati izvršenje rješenja bez odgode;
6. upoznati žrtvu s mogućnošću ostvarivanja prava i usluga iz sustava socijalne skrbi³⁰;
7. upoznati žrtvu s odredbama *Zakona o naknadi žrtvama kaznenih djela* i obrascem za podnošenje zahtjeva;
8. uputiti žrtvu i pomoći joj u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć, sukladno *Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći*;
9. uputiti žrtvu i pomoći joj u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu, sukladno *Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju*;
10. pružiti informacije o specijaliziranim servisima za rad s osobama koje su preživjele seksualno nasilje;
11. na traženje državnog odvjetništva, policije ili suda, Zavod će dostaviti sve informacije i dokumentaciju kojom raspolaže, a koja je značajna za odlučivanje o kaznenom postupku;
12. izraditi Plan sigurnosti zajedno sa žrtvom.

5.2. Posebna pravila postupanja prema djeci:

1. kada Zavod zaprimi informaciju o sumnji na seksualno nasilje prema djetetu, dužan je odmah i bez odgode sumnju na nasilje prijaviti policiji;
2. stručni tim Zavoda po zaprimanju informacije o sumnji na seksualno nasilje prema djetetu, dužan je u koordinaciji s policijom bez odgode stupiti u kontakt sa djetetom i roditeljima, odnosno skrbnicima ukoliko ne postoje osnovane sumnje da su isti počinitelji nasilja te je dužan izraditi ciljanu specifičnu procjenu primjenjujući odgovarajuće instrumente socijalnog rada, koristeći Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta, te Liste za procjenu sigurnosti djeteta u obitelji;
3. u cilju procjene stručnog tima o potrebi poduzimanja odgovarajućih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta provodi se psihološka procjena djeteta žrtve i ostale djece u obitelji, a socijalni

³⁰ Prava iz sustava socijalne skrbi definirana su *Zakonom o socijalnoj skrbi* (Narodne novine, br. 18/22, 46/22 i 119/22), članci 21.- 119.

radnik/ca voditelj slučaja primjenjuje odgovarajuće instrumente socijalnog rada, koristeći Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta, te Liste za procjenu sigurnosti djeteta u obitelji;

4. temeljem procjene, stručni tim Zavoda donosi zaključak o potrebi poduzimanja odgovarajućih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta i ostale djece u obitelji ukoliko ih ima;

5. kada je počinitelj nasilja roditelj, član obitelji ili osoba koja skrbi o djetetu ili su uključeni u seksualno iskorištavanje/zlostavljanje djeteta, Zavod će procijeniti sigurnost djeteta te u slučaju utvrđene neposredne opasnosti za život, zdravlje i sigurnost djeteta odlučiti o žurnom izdvajanju od roditelja ili druge osobe kod koje se dijete nalazi i osigurati mu odgovarajući smještaj;

6. u slučaju procjene da su interesi roditelja/skrbnika u suprotnosti s interesima djeteta, Zavod će imenovati djetetu posebnog skrbnika radi zaštite njegovih prava i interesa u postupku za koji je imenovan;

7. Zavod će procijeniti potrebu pružanja usluge savjetovanja te psihosocijalne podrške djetetu za koje postoji sumnja da je žrtva seksualnog nasilja te sukladno individualnom planu promjene uputiti dijete u odgovarajuće oblike psihološke i terapijske pomoći, rehabilitacijskih programa i drugih vrsta stručne pomoći i podrške koje se pružaju u zajednici;.

8. stručni radnici Zavoda dužni su surađivati s roditeljima i drugim osobama i ustanovama socijalne, obrazovne i zdravstvene skrbi kojima je povjereno ostvarivanje skrbi o djetetu sukladno svojim ovlastima. Zavod će kontinuirano razmjenjivati informacije s odgojno-obrazovnim ustanovama i drugim ustanovama i pružateljima usluga koji skrbe o djeci te koordinirano postupati kako bi djetetu osigurali odgovarajuću pomoć, podršku i tretman. Svi stručnjaci uključeni u zaštitu djeteta, iz različitih sustava, radi sveobuhvatnog i integriranog pristupa u procjeni i provođenju mjera od strane Zavoda dužni su osigurati sve potrebne informacije o rizičnim okolnostima po dijete, a Zavod je dužan s navedenim informacijama postupati u skladu s etičkim načelima profesije.

5.3. Ustanove koje skrbe o odraslim osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi

Ustanove koje skrbe o odraslim osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi, pružaju usluge ili provode programe za te osobe ili u kojima se odrasle osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi nalaze na smještaju, dužne su skrbiti o ostvarivanju prava i dobrobiti u slučajevima svih oblika seksualnog nasilja.

Navedene ustanove dužne su izraditi interne akte o postupanjima u slučajevima svih oblika seksualnog nasilja. Također su dužne senzibilizirati i educirati svoje djelatnike/ce o seksualnom nasilju koje doživljavaju osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi te poduzeti odgovarajuće mjere radi otkrivanja i prijavljivanja djela seksualnog nasilja relevantnim institucijama, upućivanja žrtava službama koje pružaju pomoć i podršku te sukladno internim aktima poduzeti mjere prema počinitelju, ukoliko se radi o djelatniku/ci ustanove.

Postupanje u slučaju seksualnog nasilja:

1. odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno ponašanje prema osobi s invaliditetom i osobi starije životne dobi;
2. pažljivo, na smiren i način prilagođen osobi s invaliditetom i osobi starije životne dobi saslušati žrtvu nasilja, te od strane stručne osobe pružiti pomoć i podršku;
3. voditi računa da se razgovor vodi u uvjetima i na način prilagođen osobi s invaliditetom i osobi starije životne dobi;
4. ustanova vodi računa da se osoba s invaliditetom/osoba starije životne dobi o događaju ne izjašnjava više puta (po mogućnosti ograničiti razgovor na jedan);
5. obveza je osobe koja vodi razgovor upoznati osobu s invaliditetom/osobu starije životne dobi, na njoj razumljiv način, s daljnjim postupanjem, osobito o tome da je dužna prijaviti nasilje nadležnim tijelima i o daljnjim očekivanim procedurama;
6. odmah po primanju informacije iz koje proizlazi sumnja da je osoba s invaliditetom/osoba starije životne dobi doživjela seksualno nasilje, ravnatelj/ica ustanove/odgovorna osoba, bez odgode, prijavljuje sumnju o postojanju kaznenoga ili prekršajnog djela policiji ili državnom odvjetniku/ci te Zavodu;
7. poduzeti žurne mjere za sigurnost i zaštitu osobe s invaliditetom/osobe starije životne dobi i obavijestiti roditelje/skrbnika/ odnosno Zavod;
8. ukoliko je osobi s invaliditetom/osobi starije životne dobi potrebna žurna liječnička intervencija ili pregled istu žurno osigurati unutar ustanove ili odmah pozvati službu hitne medicinske pomoći ili osigurati pratnju od strane stručne osobe liječniku/ci te sačekati liječničku preporuku o daljnjem postupanju;
9. u slučaju ako su skrbnici nedostupni, ne žele se odazvati ili postoji sumnja na zlostavljanje od strane istih, obavijestiti Zavod kako bi se prema potrebi osigurala prisutnost stručnog radnika/ce Zavoda pri razgovoru policijskog službenika/ce s osobom s invaliditetom/osobom

starije životne dobi ukoliko je ista lišena poslovne sposobnosti u dijelu brige o osobnim stanjima;

10. poduzeti mjere za zaštitu privatnost žrtve;

11. ako je počinitelj seksualnog nasilja djelatnik/ca ustanove, čelnik/ca ustanove dužan/na je poduzeti mjere zaštite žrtve i drugih korisnika od kontakta s počiniteljem, do obustave kaznenog postupka odnosno najduže do pravomoćnosti sudske presude udaljiti djelatnika/cu od obavljanja poslova;

12. u slučaju seksualnog nasilja između korisnika dodatno:

- od strane stručne osobe obaviti razgovor s osobom s invaliditetom/osobom starije životne dobi za koju postoji sumnja da je počinila nasilje te na njoj razumljiv način ukazati na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, a o saznanjima bez odgode izvijestiti Zavod,
- pozvati roditelje/skrbnike ili druge osobe koje skrbe o osobi s invaliditetom/osobi starije životne dobi za koju se sumnja da je počinila nasilje, upoznati ih s događajem, kao i s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja, savjetovati ih s ciljem promjene takvog ponašanja, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć,
- osobu s invaliditetom/osobu starije životne dobi na njoj razumljiv i prilagođen način i/ili osobu koja skrbi o istoj, obavijestiti o obvezi prijave nadležnom Zavodu, policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu te očekivanim procedurama,
- poduzeti mjere za zaštitu privatnosti.

13. u slučaju nasilnog postupanja koje je izazvalo ili može izazvati visoku razinu uznemirenosti i stresa kod drugih korisnika, ustanova će zatražiti odgovarajuću stručnu psihološku pomoć putem timova za krizne intervencije;

14. o svim poduzetim aktivnostima i mjerama radi zaštite osobe s invaliditetom/osobe starije životne dobi te svojim opažanjima djelatnici ustanova dužni su voditi službene bilješke koje predaju čelniku/ci ustanove, a na zahtjev dostaviti i drugim nadležnim tijelima (policija, državno odvjetništvo, sud, Zavod).

6. ODGOJNO – OBRAZOVNE I DRUGE USTANOVE KOJE SKRBE O DJECI

Ustanove koje skrbe o djeci, djeci pružaju usluge ili provode programe rada s djecom ili u kojima se djeca nalaze na smještaju, kao što su:

- odgojno – obrazovne ustanove (dječji vrtići, škole, učenički domovi),
- ustanove socijalne skrbi za skrb o djeci (ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, za djecu s teškoćama u razvoju, za djecu s problemima u ponašanju...),

- ustanove za obrazovanje odraslih,
- pravosuđa (odgojni zavodi),
- sporta (sportski klubovi, rekreativne aktivnosti),
- zdravstvene ustanove,
- organizatori aktivnosti za djecu (igraonice, odmarališta, kampovi za djecu i druge udruge, poslovni subjekti te pravne osobe) i druge,

dužne su pružiti zaštitu i skrb o ostvarivanju prava i dobrobiti djeteta u slučajevima svih oblika seksualnog nasilja.

Navedene ustanove i druge pravne osobe dužne su senzibilizirati i educirati svoje djelatnice i djelatnike o seksualnom nasilju koje doživljavaju djeca te poduzeti odgovarajuće mjere radi otkrivanja i prijavljivanja djela seksualnog nasilja relevantnim institucijama, upućivanja žrtava službama koje pružaju pomoć i podršku te sukladno internim aktima poduzeti mjere prema počinitelju, ukoliko se radi o djelatniku/ci ustanove. Svaki subjekt koji radi s djecom treba imati uspostavljene standarde i mehanizme njihove zaštite, izraditi sigurnosno-zaštitne i provoditi preventivne programe kako bi se doprinijelo sigurnosti djece i definirale uloge pojedinih djelatnika u njihovom provođenju.

Nadalje, navedene ustanove i druge pravne osobe koje su u okviru svojih poslova u redovitom kontaktu s djetetom ili maloljetnikom, dužne su provjeriti postoje li zapreke za rad u smislu odredbi *Zakona o radu* (članak 134.), odnosno pribaviti odgovarajuće uvjerenje iz kaznene evidencije te uvjerenje da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak za neko od kaznenih djela koje predstavlja zapreku za rad.

Agencije nadležne za odgoj i obrazovanje će organizirati/provoditi edukaciju djelatnika/ca odgojno-obrazovnih ustanova (osobito stručnih suradnika/ca i ravnatelja/ica) o ciljevima i načinima provedbe Protokola te mogućnostima institucionalne i izvaninstitucionalne pomoći i potpore djeci žrtvama seksualnog nasilja.

Agencija za odgoj i obrazovanje će u suradnji s osnovnim i srednjim školama pojačati aktivnosti na osnaživanju kompetencija nastavnika/ca, stručnih suradnika/ca i ostalih zaposlenika/ca za provedbu preventivnih mjera radi sprječavanja seksualnog nasilja i postupanja sukladno odredbama ovog *Protokola*.

6.1. Postupanje u slučaju seksualnog nasilja nad djetetom

1. odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno ponašanje prema djetetu;

2. na smiren način saslušati dijete žrtvu nasilja, po mogućnosti od strane stručne osobe te pružiti pomoć i potporu djetetu;
3. voditi računa da se razgovor s djetetom vodi u uvjetima i na način prilagođen djetetu, da se dijete ne ispituje i da mu se ne postavljaju sugestivna pitanja, već na smiren način dopustiti djetetu da samostalno opiše događaj na način i u opsegu kako to samo želi;
4. obveza je osobe koja vodi razgovor upoznati dijete, na djetetu razumljiv način, s daljnjim postupanjem, osobito o tome da je dužna prijaviti nasilje nadležnim tijelima i o daljnjim očekivanim procedurama;
5. ustanova vodi računa da se dijete o događaju ne izjašnjava više puta (po mogućnosti ograničiti razgovor na jedan);
6. odmah po primanju informacije iz koje proizlazi sumnja da je dijete doživjelo seksualno nasilje, ravnatelj ustanove/odgovorna osoba, odnosno svaka druga osoba koja ima bilo kakvih saznanja o počinjenom seksualnom nasilju prema djetetu bez odgode prijavljuje sumnju o postojanju kaznenoga ili prekršajnog djela policiji ili državnom odvjetniku te Zavodu. Ukoliko je počinitelj djelatnik/ca ustanove, uz prethodno navedeno, poduzima mjere sukladno disciplinskoj odgovornosti počinitelja;
7. poduzeti žurne mjere za sigurnost i zaštitu djeteta i obavijestiti roditelje/skrbnika/osobu kojoj je povjerena skrb o djetetu, odnosno Zavod ako postoji sumnja da se nasilje dogodilo u obitelji;
8. ukoliko je djetetu potrebna žurna liječnička intervencija ili pregled odmah pozvati službu hitne medicinske pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta, otpratiti ili osigurati pratnju djeteta od strane stručne osobe liječniku/ci te sačekati liječničku preporuku o daljnjem postupanju;
9. u slučaju ako su roditelji/skrbnici nedostupni, ne žele se odazvati ili postoji sumnja na zlostavljanje od strane istih, u suradnji s policijom obavijestiti Zavod kako bi se osigurala prisutnost stručnog radnika/ce Zavoda pri razgovoru policijskog službenika s djetetom, odnosno ukoliko se ista ne može osigurati, prisutnost stručnog radnika/ce odgojno-obrazovne i druge ustanove koja skrbi o djeci;
10. dijete žrtvu i osobe koje skrbe o djetetu upoznati o mogućnostima izvaninstitucionalne ili institucionalne pomoći i potpore djetetu;
11. poduzeti mjere za zaštitu privatnosti djeteta žrtve;
12. ako je počinitelj seksualnog nasilja djelatnik/ca ustanove, čelnik/ca ustanove dužan/na je poduzeti mjere zaštite djeteta žrtve i druge djece od kontakta s počiniteljem, preispitivanje radno-pravne i etičke odgovornosti počinitelja te ukoliko se utvrdi odgovornost, odrediti disciplinsku kaznu;

13. u slučaju vršnjačkog seksualnog nasilja dodatno:

- od strane stručne osobe obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje, ukazati djetetu na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja. Tijekom razgovora posebno obratiti pozornost iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je dijete žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u svojoj obitelji ili izvan nje, u kojem slučaju će se odmah izvijestiti Zavod,
- pozvati roditelje/skrbnike ili druge osobe koje skrbe o djetetu koje je počinilo nasilje, upoznati ih s događajem, kao i s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja, savjetovati ih s ciljem promjene takvog ponašanja djeteta, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć,
- dijete na njemu razumljiv i prilagođen način i osobe koje skrbe o djetetu obavijestiti o obvezi prijave nadležnom područnom uredu Zavoda, policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu te očekivanim procedurama,
- poduzeti mjere za zaštitu privatnosti djece,
- poduzeti mjere za sustavnu i kontinuiranu prevenciju nasilja;

14. u slučaju nasilnog postupanja koje je izazvalo ili može izazvati visoku razinu uznemirenosti i stresa kod druge djece ustanova će zatražiti odgovarajuću stručnu psihološku ili socijalno/pedagoško/psihološku pomoć³¹;

15. o svim poduzetim aktivnostima i mjerama radi zaštite djece te svojim opažanjima djelatnici ustanova dužni su voditi službene bilješke koje predaju čelniku ustanove, a na zahtjev dostaviti i drugim nadležnim tijelima (policija, državno odvjetništvo sud, Zavod);

16. o postupanju povodom prijave sumnje na seksualno nasilje nad djetetom ustanova je dužna najkasnije u roku od 7 dana, obavijestiti:

a) nadležno ministarstvo³²

b) pravobraniteljicu za djecu

c) pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom ukoliko dijete ima teškoće u razvoju³³

d) nadležnog liječnika/cu školske i adolescentne medicine i nadležnog liječnika primarne zdravstvene zaštite (liječnik opće medicine/pedijatar).

³¹ U odgojno – obrazovnom sustavu to su timovi za krizne intervencije

³² Odredba se odnosi na sve ustanove, a u slučaju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama putem web obrasca za prijavu nasilnog ponašanja koji je dostupan na mrežnim stranicama Ministarstvo znanosti i obrazovanja

³³ U obavijesti je, između, ostalog potrebno opisati koje teškoće ima dijete. Ukoliko dijete nema teškoće, Pravobranitelja za osobe s invaliditetom nije potrebno obavještavati.

III. POSLODAVCI, DRUGA NADLEŽNA TIJELA I PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

1.1. Zakonodavni okvir

Zaštita od seksualnog (spolnog) uznemiravanja regulirana je *Zakonom o radu*³⁴, *Zakonom o ravnopravnosti spolova*³⁵, *Zakonom o suzbijanju diskriminacije*³⁶ i *Kaznenim zakonom*³⁷.

Ukoliko u obzir uzmemo da *Zakon o suzbijanju diskriminacije* spolno uznemiravanje definira kao „svako verbalno, neverbalno ili tjelesno neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj, ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a posebice ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, ponižavajuće, omalovažavajuće, ili uvredljivo okruženje“, posebno je važno naglasiti kako je pretpostavka za ostvarenje ove prijestupne radnje kumulativno ispunjenje svih uvjeta koji su navedeni.

1.2. Postupanje poslodavaca, drugih nadležnih tijela

Poslodavci i druga nadležna tijela dužni su urediti svoje interne pravne okvire i akte sukladno *Zakonu o radu* i drugim propisima te provoditi učinkovite postupke zaštite svojih djelatnica/ka, studentica/ata koje/i tvrde da su žrtve spolnog uznemiravanja kao i osigurati disciplinske i druge kazne za počinitelje. Osim toga poslodavci i druga nadležna tijela dužni su osigurati zaštitu identiteta prijavitelja/ica ovih djela kroz uvođenje sigurnih komunikacijskih kanala za prijavu ovog prijestupa, posebice kada prijavitelji/ce traže zaštitu svog identiteta.

Poslodavac koji zapošljava najmanje 20 radnika dužan je, uz prethodnu pisanu suglasnost osobe za koju predlaže imenovanje, imenovati jednu osobu, a poslodavac koji zapošljava više od 75 radnika dužan je imenovati dvije osobe različitog spola koje su osim njega ovlaštene primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika, pri čemu navedene osobe mogu biti radnici ili osobe koje nisu u radnom odnosu kod poslodavca. Poslodavac je dužan, u roku od 8 dana od dana imenovanja, obavijestiti radnike o tim osobama.

Sukladno odredbama *Zakona o radu*³⁸, poslodavac ili osoba koja je imenovana za primanje i rješavanje pritužbi dužna je, u roku utvrđenom kolektivnim ugovorom, sporazumom

³⁴ *Zakon o radu* (Narodne novine, br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23), članak 134.

³⁵ *Zakon o ravnopravnosti spolova* (Narodne novine, br. 82/08 i 69/17), članak 8.

³⁶ *Zakon o suzbijanju diskriminacije* (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12), članak 3.

³⁷ *Kazneni zakon* (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21 i 114/22), članak 156.

³⁸ Članak 134. *Zakona o radu* (Narodne novine, br. 93/14, 127/17, 89/19 i 151/22)

sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca ili pravilnikom o radu, a najkasnije u roku od osam dana od dostave pritužbe, ispitati pritužbu i poduzeti sve potrebne mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja, ako utvrdi da ono postoji.

Ako poslodavac ili osoba koja je za to imenovana ne poduzme mjere za sprječavanje uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja ili ako su mjere koje su poduzete očito neprimjerene, radnik koji je uznemiravan ili spolno uznemiravan ima pravo prekinuti rad dok mu se ne osigura zaštita, pod uvjetom da je u daljnjem roku od osam dana zatražio zaštitu pred nadležnim sudom. Međutim, radnik ima pravo prekinuti rad i bez dostavljanja pritužbe poslodavcu, ako postoje okolnosti zbog kojih nije opravdano očekivati da će poslodavac zaštititi dostojanstvo radnika, pod uvjetom da je zatražio zaštitu pred nadležnim sudom i o tome obavijestio poslodavca u roku od osam dana od dana prekida rada.

Za vrijeme prekida rada zbog spolnog uznemiravanja radnik ima pravo na naknadu plaće u iznosu plaće koju bi ostvario da je u tom razdoblju radio. Ako bi se pravomoćnom sudskom odlukom utvrdilo kako nije došlo do povrede dostojanstva radnika, poslodavac bi mogao potraživati povrat isplaćene naknade plaće. Važno je naglasiti da su svi podaci utvrđeni u postupku zaštite dostojanstva tajni što bi svakako trebalo djelovati poticajno na žrtve da prijavljuju diskriminatorna ponašanja.

Ukoliko se radi o sumnji u kaznena djela protiv spolnih sloboda (spolno uznemiravanje nadređenih prema podređenima – odnosno ukoliko postoji odnos ovisnosti između žrtve i počinitelja, ili se radi o bludnim radnjama, pokušaju silovanja i/ili silovanju), kaznenu prijavu protiv osumnjičenika, poslodavci i druga nadležna tijela dužna su odmah po saznanju za kazneno djelo podnijeti nadležnom državnom odvjetništvu. Podnošenje kaznene prijave ne priječi paralelno vođenje i internih postupaka/istraga protiv počinitelja te izricanje disciplinskih sankcija i/ili suspenzija ukoliko se utvrde povrede radnih obveza i dužnosti osumnjičenih/prijavljenih uslijed spolnog uznemiravanja. Navedeno stajalište utvrđeno je u više odluka Ustavnog suda.

Ukoliko žrtva ne želi da se njena prijava prosljeđuje dalje ili ne želi da se postupa po njoj, poslodavci i ostala nadležna tijela poštovat će stav žrtve, te izraditi o istome pisanu zabilješku. No, ukoliko se radi o kaznenom djelu koje se goni po službenoj dužnosti, kao što je spolno uznemiravanje iz članka 156. *Kaznenog zakona*, prijava se mora podnijeti nadležnom državnom odvjetništvu, bez obzira na stav žrtve.

1.2.1. Anonimne prijave/obavijesti

Što se tiče anonimnih/neformalnih prijava ili tzv. obavijesti o počinjenju spolnog uznemiravanja, kod takvih je pritužbi/obavijesti postupanje protiv počinitelja objektivno ograničeno, no ono nije isključeno. Preporuka je da se kod takvih slučajeva svakako uz najviši stupanj zaštite identiteta žrtve ili žrtava pokuša ista ili iste identificirati uz pronalaženje dodatnih svjedoka/inja. Zatim je potrebno žrtvu osnažiti kako bi eventualno razmislila o neanonimnom istupu. Ukoliko se to postigne, postupak se opet provodi sukladno internim propisima poslodavca kao i kod običnih prijava kod kojih se traži zaštita identiteta žrtve.

Ukoliko se ne može doći do identiteta žrtava, ukoliko su pritužbe potpuno anonimne i/ili čak posredničke (netko drugi anonimno prijavljuje da je vidio neprimjerenu radnju prema nekom trećem, ali taj ili ta svjedok/kinja također žele ostati anonimni), obavlja se samo razgovor s osobom za koju se tvrdi da je počinila zabranjenu ili zabranjene radnje uz zabilješku o razgovoru, u kojoj je potrebno posebno registrirati stav osumnjičenog o počinjenom (negiranje, priznanje, kajanje) te u odnosu na to istome se skreće pozornost na pravni okvir, ali i na obveze iz radnog odnosa sukladno zakonima (*Zakon o radu*, *Zakon o državnim službenicima*³⁹ i slično), ugovoru o radu, etičkom kodeksu, pravilnicima itd., no samo za eventualne buduće prijave i slučajeve u kojima će se potencijalno moći dokazati spolna diskriminacija.

1.2.2. Postupak po prijavi, teret dokaza i sankcije

Postupak po prijavi uglavnom teče na način da se zatraži pisano očitovanje na pritužbene razloge od osobe koja se sumnjiči za počinjenje spolnog uznemiravanja. Bitno je da se ima u vidu da je sukladno članku 30. *Zakona o ravnopravnosti spolova* i članku 20. *Zakona o suzbijanju diskriminacije* teret dokaza na strani osumnjičenog ako žrtve prethodno iznesu činjenice koje opravdavaju sumnju u počinjenje. Dakle, osumnjičeni dokazuju da nisu počinili ono što im se stavlja na teret, dok žrtve moraju iznijeti činjenice koje opravdavaju sumnju da je došlo do diskriminacijskog postupanja. Nije dovoljno samo negiranje počinjenja od strane osumnjičenog. No, važno je isto tako znati da sve prijave ne opravdavaju sumnju da je došlo do diskriminacijskog postupanja automatski. Standard procjene i prag progona je i ovdje vrlo važan i oni ne smiju biti prenisko određeni jer bi onda otvorili prostor manipulacijama i denuncijacijama, a borbu protiv diskriminacije pretvorili u svoju suprotnost.

³⁹ Zakon o radu (Narodne novine, br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23), Zakon o državnim službenicima (Narodne novine, br. 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22)

Po zaprimanju pisanog očitovanja od osumnjičenog, ovlaštena osoba kod poslodavca ili sam poslodavac, donosi odluku o disciplinskoj mjeri/kazni koja može u odnosu na težinu i način počinjenja biti od pisane opomene pa sve do otkaza zbog težih povreda radne dužnosti. Praksa je također da se kod ovih postupaka ne suočavaju žrtva i osumnjičeni. Suočavanje je moguće uz izričitu suglasnost žrtve, odnosno osobe koja prijavljuje da je žrtva ovog prijestupa.

1.2.3. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Pravobraniteljica, po pritužbama građanki i građana te samoinicijativno, prati postupanje poslodavaca i ostalih nadležnih tijela, uključujući i policiju u procesuiranju spolnog uznemiravanja. Ukoliko utvrdi da praćena tijela u postupku dodatno spolno diskriminiraju žrtvu, odnosno ne osiguravaju adekvatnu zaštitu žrtve ili ne sankcioniraju počinitelja ili ne postupaju sukladno zakonu, pokrenuti će antidiskriminacijske postupke protiv istih, koji mogu rezultirati utvrđenjem diskriminacije i izricanjem upozorenja, preporuka i prijedloga; ukoliko pravobraniteljica sazna za povredu odredbi *Zakona o ravnopravnosti spolova* s obilježjima kaznenog djela, podnijet će prijavu nadležnom državnom odvjetništvu; ako pravobraniteljica ocijeni da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova može podnijeti prijedlog za pokretanje postupka ocjene ustavnosti zakona, odnosno ustavnosti i zakonitosti drugih propisa ili predložiti postupak izmjene zakona i propisa.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nema ovlasti nad radom državnog odvjetništva i sudova i u principu obustavlja svoje postupanje ukoliko je o istoj stvari pokrenut sudski postupak (bilo prekršajni, kazneni ili građanski).

1.3. Sudska zaštita od (spolne) diskriminacije

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova upoznat će osobe koje su joj se obratile s tvrdnjama da su žrtve spolnog uznemiravanja ili nekog drugog oblika spolne diskriminacije s pravnim okvirom Republike Hrvatske koji nudi zaštitu od takve vrste diskriminatornog postupanja. Naime, kod ovih prijestupa zaštita je osigurana i putem (privatnih) tužbi za zaštitu od diskriminacije iz članka 17. *Zakona o suzbijanju diskriminacije* i članka 30. *Zakona o ravnopravnosti spolova*. Kod spolnog uznemiravanja tužbe se najčešće podnose protiv poslodavaca i drugih nadležnih tijela zbog propusta da se osigura učinkovita zaštita žrtava i/ili primjereno disciplinski kazni počinitelj, odnosno zbog propusta da se u postupku osigura odsustvo spolne diskriminacije i/ili učinkovito zaštititi dostojanstvo radnika/ca.

1.4. Prekršajne sankcije

Zakon o ravnopravnosti spolova u svojim člancima 31. – 38. i *Zakon o suzbijanju diskriminacije* u člancima 25. – 29. propisuju i prekršajne sankcije protiv počinitelja spolne diskriminacije – fizičkih osoba, poslodavaca, odnosno odgovornih pravnih osoba.

IV. OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SURADNJE NADLEŽNIH TIJELA U POSTUPANJU SA ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA

Ovim Protokolom potiču se daljnje aktivnosti unaprjeđenja suradnje nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju pomoći, potpore i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku seksualnog nasilja.

Obveze nadležnih tijela, institucija i medija:

1. U nadležnom ministarstvu/tijelu koje sudjeluje u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja, obveza praćenja provedbe ovog Protokola povjerava se već imenovanim koordinatorima/cama za ravnopravnost spolova koji će jednom godišnje tražiti od tijela nadležnih za provođenje Protokola izvješće o primjeni Protokola te će o istom izvijestiti Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
2. Prema *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, ministarstvo nadležno za hrvatske branitelje ima obvezu nadležnom tijelu prijaviti saznanja o kaznenom djelu odnosno o počinjenom seksualnom nasilju u Domovinskom ratu.
3. Svi stručnjaci koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja te reagiraju na hitne slučajeve moraju biti osposobljeni da prepoznaju osobe s invaliditetom kao punopravne osobe jednake pred zakonom i njihovim pritužbama i izjavama dati istu težinu kao što bi je imale osobe bez invaliditeta.
4. Sva tijela koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja dužna su kroz programe edukacije planirati kontinuirano osposobljavanje stručnjaka koji rade na navedenim poslovima te osigurati sredstva za provedbu edukacije.
5. Svi stručnjaci zaposleni u tijelima koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja, te pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja, dužni su sudjelovati u redovnoj edukaciji koja se odnosi na navedeno područje njihovog rada.

6. Povjerenstva za ravnopravnost spolova u županijama i Gradu Zagrebu te osnovana gradska i općinska povjerenstva dužna su uspostaviti suradnju s organizacijama civilnoga društva koje programski djeluju radi zaštite žrtava seksualnog nasilja i afirmacije njihovih prava zbog razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse.

7. Sve stručne osobe koje postupaju sukladno Protokolu dužne su štititi interese žrtava seksualnog nasilja sukladno *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena UN-a*, *Konvenciji o pravima djeteta*, *Konvenciji Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, *Deklaraciji o uklanjanju nasilja nad ženama UN-a*, *Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, *Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom*, *Općem komentaru br.1. (2014) na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* na članak 12., *Općem komentaru br. 3. (2014) na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* na članak 6. u vezi članka 16. Konvencije te točke 25/26, *Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom* (travanj 2015), *Direktivi 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava)*, preporukama Odbora ministara Vijeća Europe te ostalim relevantnim međunarodnim obvezama.

8. Mediji će u svom radu osobitu pažnju poklanjati zaštiti prava i interesa žrtava seksualnog nasilja, posebice djece, sukladno odredbama *Zakona o medijima* i *Zakona o elektroničkim medijima*⁴⁰.

Preporuča se da sve stručne osobe koje postupaju sukladno *Protokolu* održavaju redovite sastanke stručnih osoba za koordiniranje aktivnosti vezanih uz problematiku seksualnog nasilja, kao i sa predstavnicima nadležnih tijela te uspostave učinkovite načine suradnje i razmjene značajnih podataka, kako u pogledu pojedinih slučajeva nasilja, tako i o postignućima u rješavanju problema seksualnog nasilja.

Sve stručne osobe koje postupaju sukladno *Protokolu*, dužne su:

- u slučaju prijave ili obavijesti o nasilju osiguraju suradnju s drugim nadležnim tijelima kako bi se osiguralo koordinirano postupanje, imenovati voditelja slučaja odnosno kontakt osobu za žrtvu;
- drugom nadležnom tijelu pružiti odgovarajuće podatke o slučaju i postupanju radi potpunog uvida u poduzete aktivnosti s ciljem sveobuhvatne zaštite djeteta;

⁴⁰ *Zakon o medijima* (Narodne novine, br. 59/04,84/11, 81/13 i 114/22); *Zakon o elektroničkim medijima* (Narodne novine, br. 111/21 i 114/22)

- uspostaviti suradnju s drugim čimbenicima (organizacijama civilnog društva, obiteljskim savjetovalištima, zdravstvenim ustanovama te stručnjacima koji se bave problematikom seksualnog nasilja) kako bi se osigurala pomoć i podrška žrtvi seksualnog nasilja;
- izraditi posebne i prilagođene planove postupanja u slučaju seksualnog nasilja uvažavajući posebnosti pojedinih tijela.

V. ZAVRŠNE ODREDBE

1. Svako državno tijelo koje sudjeluje u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju pomoći, zaštite i potpore žrtvama seksualnog nasilja, dužno je postupati u skladu s aktivnostima određenim ovim *Protokolom*.
2. Protokol je izrađen temeljem važećih zakonskih propisa te je, u slučaju izmjena i dopuna zakona koji su relevantni za *Protokol*, Ured za ravnopravnost spolova dužan pokrenuti postupak usklađivanja *Protokola*.
3. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske zadužen je za koordinaciju i praćenje provedbe *Protokola* te o navedenom izvještava u okviru jednogodišnjeg izvješća o provedbi *Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine*. Pri Uredu za ravnopravnost spolova djeluje Povjerenstvo za praćenje primjene *Protokola*, koje se sastoji od predstavnika/ca tijela državne uprave, pravobraniteljstava i organizacija civilnoga društva. Povjerenstvo za praćenje provedbe *Protokola* izradit će obrazac za prikupljanje podataka o provedbi *Protokola*.
4. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske će na svojim mrežnim stranicama objaviti javni poziv organizacijama civilnoga društva s ciljem njihovog uvrštavanja u imenik organizacija koje pružaju usluge osobama koje su preživjele seksualno nasilje.
5. Po donošenju ovog *Protokola*, zadužuju se sva resorna ministarstva upoznati tijela i ustanove iz svog djelokruga o njegovu donošenju, osigurati njegovu dostupnost te poduzeti potrebne mjere radi njegove dosljedne primjene.
6. Prilozi uz ovaj *Protokol*, njegov su sastavni dio.
7. Stupanjem na snagu ovoga *Protokola*, prestaje važiti *Protokol* o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, koji je Vlada donijela 26. srpnja 2018. godine.
8. Ovaj *Protokol* stupa na snagu osmoga dana od dana objave u Narodnim novinama.

VI. PRILOZI

Prilog 1.

Zakonske izmjene o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, u razdoblju od 2018. do 2023. godine, relevantne za Protokol

U cilju jačeg ostvarenja generalno preventivnih učinaka kod spolnih delikata počinjenih na štetu djece, *Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Narodne novine, broj 118/18), pooštrena je zakonska kaznenopravna politika kažnjavanja u odnosu na kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, propisana u Glavi XVII. *Kaznenog zakona*. Također, značajna izmjena odnosi se na nezastarijevanje kaznenog progona (članak 81. stavak 2.) kao i nezastarijevanje izvršenja kazne (članak 83. stavak 2.) za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta kojima je kao kvalifikatorna okolnost propisana smrt djeteta (članak 166. stavak 3.). *Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Narodne novine, broj 126/19), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2020. godine, pooštrena je zakonska politika kažnjavanja propisivanjem viših posebnih minimuma i maksimuma kazne zatvora, između ostalih, za kaznena djela nasilja u obitelji (članak 179.a), sakaćenja ženskih spolnih organa (članak 116.), kaznena djela bludnih radnji (članak 155.), spolnog uznemiravanja (članak 156.) i silovanja (članak 153.). Također, izmijenjena je i koncepcija kaznenog djela silovanja (članak 153.), koja je za posljedicu imala brisanje kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka (članak 152.), a slijedom koje izmjene se svaki nekonsenzualni spolni odnošaj ili s njim izjednačena spolna radnja na koju žrtva nije dala svoj pristanak smatra kaznenim djelom silovanja (članak 153.). Također, počinitelj ovog kaznenog djela je i onaj tko navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Nadalje, kao posljedica pooštrenja zakonske kaznenopravne politike kažnjavanja i nove koncepcije kaznenog djela silovanja (članak 153.), a u cilju usklađenja s *Direktivom o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije*, pod utjecajem *Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija)* počinjenje kaznenog djela bludnih radnji (članak 155. stavak 3.) pod uvjetima iz članka 154. *Kaznenog zakona* (Teška kaznena djela protiv spolne slobode) propisano je u novom stavku uz višu kaznu zatvora, od šest mjeseci do pet godina.

Također, kao posljedica izmjene koncepta kaznenog djela silovanja (članak 153.), *Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Narodne novine, broj 126/19) kazneno

djelo silovanja iz članka 153. *Kaznenog zakona* u cijelosti je u nadležnosti županijskog suda. Nadalje, radi usklađivanja s *Direktivom o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije*, dopunjeno je biće kaznenog djela mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba (članak 161. stavak 1.) na način da namjera počinitelja može biti usmjerena i na počinjenje kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografiju (članak 163. stavak 1. i 2.) i kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografske predstave (članak 164. stavak 1.). U cilju daljnjih usklađenja, izmijenjena je definicija dječje pornografije (članak 163. stavak 6.), dok je kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave (članak 164. stavak 6.) prvi put dopunjeno definicijom pornografske predstave.

Izmjenama *Kaznenog zakona*, koje su stupile na snagu 31. srpnja 2021. godine dopunjeno je značenje izraza bliske osobe iz članka 87. stavka 9. sadašnjim i bivšim partnerom u intimnoj vezi, što je rezultiralo jačom kaznenopravnom zaštitom u vidu kaznenog progona počinitelja po službenoj dužnosti i višom propisanom kaznom zatvora kada je u pitanju učin djela prema sadašnjem ili bivšem partneru u intimnoj vezi. Nadalje, redefinirana je procesna pretpostavka progona za kazneno djelo spolnog uznemiravanja (članak 156.) propisivanjem progona za kazneno djelo po službenoj dužnosti za sve kategorije žrtava, a kojom izmjenom je postignuto da se sva kaznena djela protiv spolne slobode, Glava XVI., progone po službenoj dužnosti. Također, u kontekstu jače kaznenopravne zaštite, izmjenama *Kaznenog zakona* propisano je i novo kazneno djelo Zloupotrebom snimke spolno eksplicitnog sadržaja (članak 144.a), u kojem biće kaznenog djela ostvaruje onaj tko zloupotrebi odnos povjerenja i bez pristanka snimane osobe učini dostupnim trećoj osobi snimku spolno eksplicitnog sadržaja koja je snimljena uz pristanak te osobe za osobnu uporabu i na taj način povrijedi njenu privatnost (tzv. „osvetnička pornografija“), dok se u stavku 2. inkriminira i onaj tko uporabom računalnog sustava ili na drugi način izradi novu ili preinači postojeću snimku spolno eksplicitnog sadržaja i tu snimku uporabi kao pravu te time povrijedi privatnost osobe na toj snimci („deep fake pornografija“). Sigurnosna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana (članak 70. stavak 1.) i sigurnosna mjera udaljenje iz zajedničkog kućanstva (članak 74. stavak 1.) revidirane su na način da je njihovo izricanje obvezno uz zadržavanje uvjeta opasnosti na strani počinitelja u trenutku donošenja presude, dok je obvezno izricanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti (članak 71. stavak 3.) uvjetovano utvrđenjem opasnosti od recidiva, odnosno opasnosti da će zloupotrebom dužnosti ili djelatnosti počinitelj ponovo počiniti kaznena djela iz kataloga članka 71. stavka 3. te mu se na određeno vrijeme ili čak doživotno može zabraniti obavljanje poslova u kojima dolazi u redoviti kontakt s djecom. Sigurnosnu mjeru zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora (članak 76.) izriče sud prilikom

donošenja presude, što će u slučaju njenog kršenja dovesti do počinjenja novog kaznenog djela neizvršenja sudske odluke iz članka 311. Također, izmjenama *Kaznenog zakona* proširen je katalog kaznenih djela za koja kazneni progon ne zastarijeva, a koja kaznena djela su propisana člankom 81. stavkom 2. Kaznenog zakona koji, među ostalim, propisuje i da kazneni progon ne zastarijeva za Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta propisana člankom 166. stavkom 2. Kaznenog zakona, kojim je kao kvalifikatorna okolnost propisana teška tjelesna ozljeda djeteta, narušenost njegova tjelesnog ili emocionalnog razvoja, trudnoća, počinjenje djela od strane bliske osobe, osobe s kojom dijete živi u istom kućanstvu ili od strane više počinitelja, ili na osobito okrutan ili ponižavajući način, te ako je kaznenim djelom iz članka 158., članka 162., članka 163. ili članka 164. Kaznenog zakona prouzročena smrt djeteta.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, broj 126/19) pooštrena je zakonska politika kažnjavanja propisivanjem viših novčanih kazni i kazni zatvora za sve pojavne oblike nasilja u obitelji. U tom kontekstu, a s obzirom da je spolno uznemiravanje jedan od javnih oblika nasilja u obitelji, pooštava se kazna i za zdravstvene radnike/ce, djelatnike/ce u ustanovama socijalne skrbi, osobe zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, stručne radnike/ce zaposlene u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama ili organizacijama civilnog društva te sve druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji, a koji ne prijave policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali pri obavljanju svojih poslova. Nadalje, krug osoba na koje se *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* primjenjuje proširuje se krugom osoba koji je istovjetan krugu osoba kojima i *Kazneni zakon* pruža dodatnu zaštitu u slučaju počinjenja kaznenih djela vezanih uz nasilje u obitelji. Kao rezultat potrebe usklađenja s izmjenama i dopunama *Kaznenog zakona*, *Zakonom o dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* (Narodne novine, broj 84/21) usklađeno je značenje izraza bliske osobe sa značenjem izraza bliske osobe iz članka 87. stavka 9. *Kaznenog zakona* sadašnjim ili bivšim partnerom u intimnoj vezi.

Pojedinačna procjena potreba žrtava kaznenih djela

Obveza provedbe pojedinačne procjene potreba žrtava kaznenih djela propisana je člankom 43.a. *Zakona o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 126/19, 130/20, 80/22) i *Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve* (Narodne novine 106/2017, dalje: *Pravilnik*). Pojedinačna procjena provodi se u odnosu na svaku žrtvu te će, prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje (obveza svih tijela prethodnog i kaznenog postupka) provesti pojedinačnu procjenu.

Prilikom provedbe pojedinačne procjene, kao prvi korak, utvrđuje se postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite žrtve. Ukoliko se utvrdi da postoji, utvrđuje se koje bi se posebne mjere zaštite trebale primijeniti (primjerice poseban način ispitivanja, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem, isključenje javnosti s rasprave, ispitivanje od strane osobe istog spola te, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja da ispitivanje provodi ista osoba, pratnja osobe od povjerenja, zaštita tajnosti osobnih podataka).

Kod provedbe pojedinačne procjene važan je individualan pristup svakoj žrtvi. Zbog toga će tijela koja provode pojedinačnu procjenu osobito uzeti u obzir osobne značajke žrtve, težinu, odnosno vrstu ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela (članak 5., 6. 7. i 8. *Pravilnika*).

Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima. Članak. 43.a. stavak 3. *Zakona o kaznenom postupku* ovdje posebno upućuje na žrtve seksualnog nasilja.

Kada je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

Pojedinačna procjena provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom. Postupak provedbe pojedinačne procjene mora se provesti s posebnim obzirom, na primjeren način koji je za žrtvu što manje opterećujući, poštujući pri tom njeno dostojanstvo, psihofizičko stanje te uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja.

Svako tijelo koje je u obvezi provoditi pojedinačnu procjenu, nakon provedbe iste, dužno je o tome sačiniti zaključak, kao i o utvrđenim posebnim mjerama zaštite. Prilikom

provedbe, svako tijelo je u obvezi razmotriti ranije provedenu procjenu, s obzirom na to da se potrebe mijenjaju s protekom vremena.

U svrhu provedbe pojedinačne procjene svako tijelo može pribaviti potrebne podatke od Zavoda te drugih tijela, odjela za podršku žrtvama i svjedocima u županijskim sudovima, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela. Također, nadležna tijela će razmotriti preporuke tijela, ustanova, kao i preporuke organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama da je potrebno odrediti mjere zaštite žrtve ukoliko su te organizacije i ustanove već sačinile takvu preporuku na temelju rada sa žrtvom (članak 3. *Pravilnika*).

Prilog 3.**Izvod iz Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21 i 114/22)****GLAVA OSMA (VIII.) ZNAČENJE IZRAZA U OVOM ZAKONU****Članak 87.**

(7) Dijete je osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

(8) Članovi obitelji su bračni ili izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnik po krvi u ravnoj lozi, srodnik u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini do zaključno drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik.

(9) Bliske osobe su članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug bivši životni partner ili neformalni životni partner, sadašnji ili bivši partner u intimnoj vezi, osobe koje imaju zajedničko dijete i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu.

(25) Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

GLAVA ŠESNAESTA (XVI.) KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE**Silovanje****Članak 153.**

(1) Tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počinu uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.

(3) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 2. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(5) Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.

Teška kaznena djela protiv spolne slobode

Članak 154.

(1) Kaznom zatvora od tri do deset godina kaznit će se tko djelo iz članka 153. stavka 1. ovoga Zakona počini:

1. prema bliskoj osobi,
2. prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje,
3. na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način,
4. iz mržnje,
5. zajedno s jednim ili više počinitelja, pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji,
6. uz uporabu oružja ili opasnog oruđa,
7. na način da je silovana osoba teško tjelesno ozlijeđena ili je ostala trudna.

(2) Tko djelo iz članka 153. stavka 2. ovoga Zakona počini pod okolnostima iz stavka 1. ovoga članka,

kaznit će se kaznom zatvora od pet do petnaest godina.

(3) Ako je kaznenim djelom iz članka 153. stavka 1. i 2. ovoga Zakona prouzročena smrt silovane osobe, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina.

Bludne radnje

Članak 155.

(1) Tko pod uvjetima iz članka 153. stavka 1., 3. i 5. ovoga Zakona kad nije počinjen ni pokušaj tog kaznenog djela počini bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora do dvije godine.

(2) Tko pod uvjetima iz članka 153. stavka 2. i 4. ovoga Zakona kad nije počinjen ni pokušaj tih kaznenih djela počini bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Tko pod uvjetima iz članka 154. ovoga Zakona kad nije počinjen ni pokušaj tog kaznenog djela počini bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Spolno uznemiravanje

Članak 156.

(1) Tko spolno uznemirava drugu osobu kojoj je nadređen ili koja se prema njemu nalazi u odnosu zavisnosti ili koja je posebno ranjiva zbog dobi, bolesti, invaliditeta, ovisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, kaznit će se kaznom zatvora do dvije godine.

(2) Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Prostitucija

Članak 157.

(1) Tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogućiti drugoj osobi pružanje spolnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Tko putem sredstava javnog informiranja i drugih sličnih sredstava oglašava prostituciju druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz ovoga članka okolnost je li osoba koju se namamljuje, vrbuje, potiče ili iskorištava za prostituciju na to pristala i je li se već time bavila.

GLAVA SEDAMNAESTA (XVII.) KAZNENA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA

Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina

Članak 158.

(1) Tko izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom mlađim od petnaest godina, ili ga navede da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju s trećom osobom ili da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(2) Tko nad djetetom mlađim od petnaest godina izvrši bludnu radnju, ili ga navede da izvrši bludnu radnju s drugom osobom ili da nad samim sobom izvrši bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Nema kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka ako razlika u dobi između osoba koje vrše spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju ili bludnu radnju nije veća od tri godine.

(4) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi da dijete iz stavka 1. ovoga članka ima najmanje petnaest godina kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina, a ako je bio u otklonjivoj zabludi da dijete iz stavka 2. ovoga članka ima najmanje petnaest godina kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(5) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(6) Tko djelo iz stavka 2. ovoga članka počini uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

Spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina

Članak 159.

(1) Tko s djetetom koje je navršilo petnaest godina koje mu je povjereno radi odgoja, učenja, čuvanja, dušebrižništva ili njege izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili da samo nad sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se srodnik po krvi ili po posvojenju u ravnoj lozi, očuh, maćeha ili izvanbračni drug ili životni partner ili neformalni životni partner roditelja djeteta koji s djetetom koje je navršilo petnaest godina izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili da samo nad sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju.

Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina

Članak 160.

(1) Tko pred djetetom mlađim od petnaest godina čini spolne radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Tko pred djetetom mlađim od petnaest godina počini kazneno djelo iz članka 153. do članka 155., članka 158. ili članka 159. ovoga Zakona, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka počinitelj će se kazniti.

Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba

Članak 161.

(1) Punoljetna osoba koja osobi mlađoj od petnaest godina, u namjeri da ona ili druga osoba nad njom počinu kazneno djelo iz članka 158. ili članka 163. stavaka 1. i 2. ili članka 164. stavka 1. ovoga Zakona, putem informacijsko komunikacijskih tehnologija ili na drugi način predloži susret s njom ili drugom osobom i koja poduzme mjere da do tog susreta dođe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Tko prikuplja, daje ili prenosi podatke o osobi mlađoj od petnaest godina radi počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

Podvođenje djeteta

Članak 162.

(1) Tko radi zarade ili druge koristi dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga, ili organizira ili omogućuje pružanje spolnih usluga s djetetom, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(2) Tko koristi spolne usluge djeteta koje je navršilo petnaest godina uz davanje bilo kakve naknade ili protučinidbe, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Tko osobu za koju je znao ili je morao i mogao znati da je dijete radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge tog djeteta uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Tko oglašava iskorištavanje spolnih usluga djeteta, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Iskorištavanje djece za pornografiju

Članak 163.

(1) Tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije ili tko organizira ili omogućuje njezino snimanje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko neovlašteno snima, proizvodi, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem informacijsko komunikacijskih tehnologija.

(3) Tko dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na snimanje dječje pornografije, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(4) Posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se i uništiti.

(5) Dijete se neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega samog ili njega i drugo dijete ako su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu osobnu upotrebu.

(6) Dječja pornografija je materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe. Materijali koji prikazuju spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete, a koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga članka.

Iskorištavanje djece za pornografske predstave

Članak 164.

(1) Tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u pornografskim predstavama, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Tko zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili na drugi način iskorištava dijete za pornografske predstave, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.

(3) Tko silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(4) Kaznom zatvora iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znao ili je morao i mogao znati da u njoj sudjeluje dijete.

(5) Posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka će se i uništiti.

(6) Pornografska predstava je prikazivanje uživo ili putem komunikacijskih sredstava pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili spolnih organa pravog djeteta, realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe.

Upoznavanje djece s pornografijom

Članak 165.

(1) Tko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizualne sadržaje ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Predmeti, posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal će se i uništiti.

(3) Pornografijom se u smislu ovoga članka smatra materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe ljudi u spolne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga članka.

Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta

Članak 166.

(1) Ako je kaznenim djelom iz članka 158. stavak 1., članka 162. stavka 1. i 2., članka 163. stavka 1. i 2. te članka 164. stavaka 1. i 2. ovoga Zakona djetetu nanescena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(2) Ako je kaznenim djelom iz članka 158. stavka 5., članka 162. stavka 3., članka 163. stavka 3. i članka 164. stavka 3. ovoga Zakona djetetu nanescena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ako je kaznenim djelom iz članka 158., članka 162., članka 163. ili članka 164. ovoga Zakona prouzročena smrt djeteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

Izvod iz Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 126/19, 130/20, 80/22)

Glava V. ŽRTVA, OŠTEĆENIK I PRIVATNI TUŽITELJ

1. Žrtva

Članak 43.

(1) Žrtva kaznenog djela ima sukladno ovom Zakonu:

- 1) pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela,
 - 2) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,
 - 3) pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
 - 4) pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
 - 5) pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka,
 - 6) pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje,
 - 7) pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka,
 - 8) pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3. ovoga Zakona) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
 - 9) pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),
 - 10) pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite,
 - 11) pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak,
 - 12) pravo predložiti da bude ispitana putem audio-video uređaja,
 - 13) druga prava propisana zakonom.
- (2) Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.
- (3) Žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.
- (4) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje obavijestiti žrtvu na njoj razumljiv način:
- 1) o pravima iz stavaka 1., 2. i 3. ovoga članka te članka 44. ovoga Zakona
 - 2) o pravima koja ima kao oštećenik.
- (5) Tijela iz stavka 4. ovoga članka prema žrtvi će postupati obzirno i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumjela.

(6) Tijela iz stavka 4. ovoga članka žrtvu će na njoj razumljiv način poučiti o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika. U zapisnik će se unijeti dana obavijest i izjava žrtve želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika.

(7) Prava iz stavka 1. točaka 8., 9. i 11. ovoga članka pripadaju i pravnoj osobi na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno. Odredbe ovoga Zakona kojima se uređuje ostvarivanje navedenih prava od strane žrtve kaznenog djela na odgovarajući se način primjenjuju i na pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno.

Članak 43.a

(1) Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

(2) Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

(3) U smislu stavka 2. ovoga članka, pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

(4) Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

(5) Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

(6) Ministar nadležan za poslove pravosuđa uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za unutarnje poslove donosi pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve iz stavka 1. ovoga članka.

Članak 44.

(1) Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:

- 1) opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
- 2) tajnost osobnih podataka,
- 3) isključenje javnosti.

(2) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se

izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.

(3) Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.

(4) Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
- 2) na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
- 3) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
- 4) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
- 5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
- 6) na tajnost osobnih podataka,
- 7) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

(5) Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 43.a ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
- 2) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
- 3) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
- 4) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
- 5) na tajnost osobnih podataka,
- 6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Članak 45.

Brisan.

Članak 46.

(1) Žrtva i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno imaju pravo prijaviti se kao oštećenik do podizanja optužnice, policiji ili državnom odvjetništvu, a do završetka rasprave, sudu.

(2) Prijavu iz stavka 1. ovoga članka tijelo koje vodi postupak odbacit će rješenjem ako je nepravodobna ili podnesena od neovlaštene osobe.

Članak 47.

(1) Za kaznena djela za koja se progoni po prijedlogu, prijedlog za progon mora se podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za kazneno djelo i počinitelja.

(2) Prijedlog za progon podnosi se državnom odvjetništvu.

(3) Ako su žrtva ili pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnijele kaznenu prijavu ili je oštećenik podnio prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku, smatra se da je time stavljen i prijedlog za progon.

(4) Pravovremena privatna tužba smatrat će se kao pravovremeno podnesen prijedlog žrtve ako se u tijeku postupka utvrdi da se radi o kaznenom djelu za koje se progoni po prijedlogu.

(5) Dijete koje je navršilo šesnaest godina života može i samo podnijeti prijedlog za progon.

Članak 48.

(1) Ako žrtva umre u tijeku roka za podnošenje prijedloga za progon, odnosno ako oštećenik umre u tijeku postupka, njihov bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat, sestra te osoba koju je žrtva odnosno oštećenik na temelju zakona bio dužan uzdržavati, mogu u roku od tri mjeseca poslije njihove smrti podnijeti prijedlog za progon ili tužbu, odnosno dati izjavu da postupak nastavljaju.

(2) Ako pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno prestane postojati u tijeku roka za podnošenje prijedloga za progon ili u tijeku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnijeti prijedlog za progon ili tužbu, odnosno dati izjavu da postupak nastavlja.

Članak 49.

Ako je kaznenim djelom oštećeno više osoba, progon će se poduzeti, odnosno nastaviti po prijedlogu bilo koje od žrtava.

Članak 50.

Žrtva može svojom izjavom tijelu koje vodi postupak odustati od prijedloga za progon do završetka rasprave. U tom slučaju ona gubi pravo da ponovno podnese prijedlog.

2. Oštećenik

Članak 51.

(1) Oštećenik ima, u skladu s ovim Zakonom, pravo:

1) služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku,

2) podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja,

3) na opunomoćenika,

4) upozoravati na činjenice i predlagati dokaze,

5) prisustvovati dokaznom ročištu,

6) prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku te iznijeti završni govor,

7) izvršiti uvid u spis predmeta sukladno članku 184. stavku 2. ovoga Zakona,

8) zatražiti obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),

9) podnijeti žalbu,

10) zatražiti povrat u prijašnje stanje,

11) biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.

(2) Državno odvjetništvo i sud dužni su prije i tijekom kaznenog postupka u svakom stadiju postupka ispitati postoji li mogućnost da okrivljenik oštećeniku popravi štetu uzrokovanu kaznenim djelom.

(3) Državno odvjetništvo i sud dužni su posebno upozoriti oštećenika na prava iz stavka 1. točaka 1., 2., 4., 6., 7. i 8. ovoga članka. Zakonom se propisuju upozorenja oštećeniku u odnosu na prava iz stavka 1. točaka 3., 5. i 9. ovoga članka.

Članak 51.a

(1) Oštećenik koji ne govori ili ne razumije jezik na kojem se vodi postupak, osim prava iz članka 8. stavka 3. ovoga Zakona, ima pravo da se na njegov zahtjev, na teret proračunskih sredstava, osigura pisano prevođenje na jezik koji razumije podataka bitnih za ostvarivanje prava oštećenika u kaznenom postupku, a posebice odluke kojom se okončava kazneni postupak, uključujući i obrazloženje ili sažetak obrazloženja te odluke, osim u slučajevima kada sukladno ovom Zakonu odluka ne sadrži obrazloženje. Iznimno, oštećeniku će se osigurati usmeno prevođenje navedenih podataka ako se time oštećenik ne onemogućava u ostvarivanju svojih postupovnih prava.

(2) Oštećenik iz stavka 1. ovoga članka ima pravo podnijeti obrazloženi zahtjev da se određena isprava ili drugi pisani dokazni materijal smatraju bitnim i prevedu na jezik koji razumije. Tijelo koje vodi postupak, ako prihvati zahtjev oštećenika, osigurat će prevođenje cijele isprave ili drugog pisanog dokaznog materijala, odnosno samo onih dijelova koji su bitni za omogućavanje oštećeniku da aktivno sudjeluje u postupku.

(3) Tijelo koje vodi postupak rješenjem određuje usmeno ili pisano prevođenje na jezik koji oštećenik razumije, vodeći pri tome računa da se usmenim prevođenjem ne ugrozi ostvarivanje njegovih postupovnih prava. Protiv rješenja kojim se odbija usmeno ili pisano prevođenje oštećenik ima pravo žalbe.

(4) Oštećeniku iz stavka 1. ovoga članka osigurat će se, na njegov zahtjev, usmeno prevođenje tijekom njegova saslušanja ili ispitivanja kao svjedoka te kada je prevođenje potrebno za aktivno sudjelovanje oštećenika na raspravi.

Članak 52.

Brisan.

Članak 53.

(1) Ako je oštećenik dijete, a interesi djeteta su u suprotnosti s interesima roditelja, tijelo koje vodi postupak pozvat će nadležno tijelo socijalne skrbi da djetetu imenuje posebnog skrbnika.

(2) Ako je oštećenik dijete ili osoba lišena poslovne sposobnosti, njegov zakonski zastupnik ili poseban skrbnik ovlašten je davati sve izjave i poduzimati sve radnje na koje je prema ovom Zakonu ovlašten oštećenik.

(3) Iznimno od odredbe stavka 2. ovog članka, oštećenik koji je navršio šesnaest godina života može sam davati izjave i poduzimati radnje u postupku.

Članak 54.

(1) Opunomoćenik oštećenika može biti samo odvjetnik, a odvjetnika može zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom u postupku pred općinskim sudom.

(2) Oštećenik, njegov zakonski zastupnik, posebni skrbnik iz članka 53. ovoga Zakona i opunomoćenik dužni su o svakoj promjeni adrese ili boravišta izvijestiti sud.

3. Oštećenik kao tužitelj

Članak 55.

(1) Osim u slučajevima iz članaka 206.c, 206.d i 206.e ovoga Zakona, kad državni odvjetnik utvrdi da nema osnova za progon za kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti ili kad utvrdi da nema osnova za progon protiv neke od prijavljenih osoba, dužan je u roku od osam dana o tome izvijestiti žrtvu i uputiti ju da može sama poduzeti progon. Tako će postupiti i sud ako je donio rješenje o obustavi postupka zbog odustajanja državnog odvjetnika od progona u drugim slučajevima.

(2) Žrtva ima pravo poduzeti, odnosno nastaviti progon za djelo iz stavka 1. ovoga članka u roku od osam dana od primitka obavijesti iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Ako je državni odvjetnik odustao od optužnice, žrtva može, preuzimajući progon, ostati pri podignutoj optužnici. Ako žrtva podigne novu optužnicu, postupit će se prema člancima 354. do 358. ovoga Zakona.

(4) Žrtva koja nije upoznata da državni odvjetnik nije poduzeo progon ili da je odustao od progona može svoju izjavu da nastavlja postupak dati pred nadležnim sudom u roku od tri mjeseca od dana kad je doneseno rješenje o obustavi postupka, odnosno šest mjeseci od dana kad je državni odvjetnik odbacio prijavu.

(5) Kad državni odvjetnik, odnosno sud obavještava žrtvu da može poduzeti ili nastaviti progon, dostavit će joj i nalog kojim se radnje može poduzeti radi ostvarivanja toga prava te joj u tu svrhu omogućiti uvid u spis.

(6) Ako žrtva umre u tijeku postupka, njezin bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat, sestra te osoba koju je žrtva na temelju zakona bila dužna uzdržavati, mogu u roku od tri mjeseca od dana njezine smrti dati izjavu da preuzimaju ili nastavljaju kazneni progon.

(7) Ako pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno prestane postojati u tijeku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno dati izjavu da preuzima ili nastavlja kazneni progon.

Članak 56.

(1) Kad državni odvjetnik odustane od optužbe na raspravi, oštećenik je dužan odmah se očitovati hoće li nastaviti progon. Ako oštećenik ne dođe na raspravu, a uredno je pozvan, ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da ne želi nastaviti progon.

(2) Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje oštećeniku koji nije uredno pozvan ili je uredno pozvan, a iz opravdanih razloga nije mogao doći na raspravu na kojoj je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog odustajanja državnog odvjetnika od optužnice, ako oštećenik u roku od osam dana od primitka presude podnese molbu za povrat u prijašnje stanje i ako u toj molbi izjavi da nastavlja progon. U tom slučaju zakazat će se ponovno rasprava i presudom donesenom na temelju nove rasprave ukinut će se prijašnja presuda. Ako uredno pozvani oštećenik ne dođe na novu raspravu, ostaje na snazi prijašnja presuda. Odredbe članka 63. stavka 3. i 4. ovog Zakona primijenit će se i u tom slučaju.

Članak 57.

(1) Ako žrtva u zakonskom roku ne pokrene ili ne nastavi progon, ili ako žrtva koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja ne dođe na raspravu iako je uredno pozvana, ili joj se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da je odustala od progona.

(2) Ako žrtva koja je preuzela kazneni progon ne dođe na raspravu na koju je bila uredno pozvana, postupit će se prema članku 63. stavcima 2. do 4. ovoga Zakona.

Članak 58.

(1) Žrtva koja je preuzela kazneni progon ima ista prava koja ima državni odvjetnik, osim prava koja državni odvjetnik ima kao državno tijelo.

(2) U postupku koji se vodi na zahtjev žrtve koja je preuzela kazneni progon, državni odvjetnik ima pravo do završetka rasprave sam preuzeti progon i zastupanje optužbe.

Članak 59.

(1) Žrtvi koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja kad se postupak vodi na njezin zahtjev za kazneno djelo za koje se prema zakonu može izreći kazna zatvora više od pet godina, može se, na njezino traženje, postaviti opunomoćenik ako je to u interesu postupka i ako žrtva u ulozi oštećenika kao tužitelja, prema svom imovnom stanju, ne može podmiriti troškove zastupanja.

(2) O zahtjevu iz stavka 1. ovoga članka odlučuje sud pred kojim se vodi postupak, a opunomoćenika postavlja predsjednik suda iz reda odvjetnika. Ako u sjedištu suda nema dovoljno odvjetnika, opunomoćenika će postaviti predsjednik neposredno višeg suda iz reda odvjetnika na području višeg suda.

4. Privatni tužitelj

Članak 60.

(1) Privatna tužba podnosi se nadležnom sudu.

(2) Privatni tužitelj može svojom izjavom sudu, odustati od privatne tužbe do završetka rasprave. U tom slučaju on gubi pravo da ponovno podnese privatnu tužbu za to kazneno djelo.

(3) Privatni tužitelj ima ista prava koja ima državni odvjetnik, osim prava koja državnom odvjetniku pripadaju kao državnom tijelu.

(4) Na privatnog tužitelja odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 54. do 59. ovog Zakona.

Članak 61.

(1) Za kaznena djela za koja se progoni po privatnoj tužbi, tužba se mora podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za kazneno djelo i počinitelja.

(2) Ako je podignuta privatna tužba zbog kaznenog djela uvrede, okrivljenik može do završetka rasprave i poslije proteka roka iz stavka 1. ovog članka, podignuti tužbu protiv tužitelja koji ga je uvrijedio istom prilikom (protutužba). U takvu slučaju sud donosi jednu presudu.

(3) Kada žrtva ili pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnesu kaznenu prijavu ili prijedlog za progon, a u tijeku postupka se utvrdi da se radi o kaznenom djelu za koje se progoni po privatnoj tužbi, prijava, odnosno prijedlog smatra se kao pravovremena privatna tužba ako su podneseni u roku propisanom za privatnu tužbu.

Članak 62.

(1) Za djecu i osobe koje su lišene poslovne sposobnosti privatnu tužbu podnosi osoba iz članka 53. stavka 2. ovog Zakona.

(2) Dijete koje je navršilo šesnaest godina života može i samo podnijeti privatnu tužbu.

Članak 63.

(1) Ako privatni tužitelj ne dođe na raspravu, iako je uredno pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da je odustao od tužbe, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.

(2) Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje privatnom tužitelju koji iz opravdanog razloga nije mogao doći na raspravu ili pravovremeno izvijestiti sud o promjeni adrese ili boravišta ako u roku od osam dana nakon prestanka smetnje podnese molbu za povrat u prijašnje stanje.

(3) Nakon proteka tri mjeseca od dana propuštanja ne može se tražiti povrat u prijašnje stanje.

(4) Protiv rješenja kojim se dopušta povrat u prijašnje stanje žalba nije dopuštena.